

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

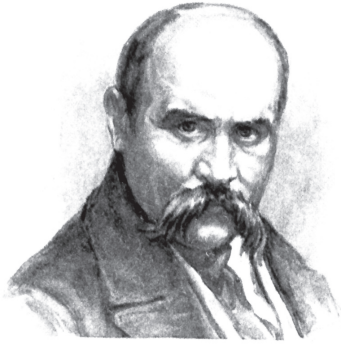

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 361, липень, 2024

Михайло Кириленко,
НА СПАСА

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевченк

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro
Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Тарас Шевченко і Буковина (II)*
(міжвоєнний період)
- ❖ *Митрополит Андрей Шептицький*
та українські письменники
– Андрій Чайковський –
- ❖ *Маловідомі в Румунії*
сторінки української фольклористики (14)
- ❖ *Спочатку була пісня... (Народні пісні*
села Бистрий Марамороського повіту)
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –*
одна із складових румунської філології (CI)
- ❖ *На допомогу вчителю:*
Робота з медійними текстами на уроках
української мови як засіб розвитку
комунікативних та когнітивних здібностей учнів
- ❖ *Поет і художник Анатолій Кичинський*
- ❖ *Література під час війни*
- ❖ *Весела божевільня I (Уривок з новели)*
- ❖ *Касандра (Уривок з новели)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Я розмовляла з Путіним (Політична вистава)*
- ❖ *Парадокс (Уривок з роману)*
- ❖ *Дизертири*
(Уривок з роману «Дикий рай»)
- ❖ *Духовні джерела.*
Діяння святих апостолів

Володимир АНТОФІЙЧУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (II) (міжвоєнний період)

Серед значних наукових здобутків буковинської шевченкіани 1920-х рр. – праці Василя Сімовича (1880–1944), відомого вченого-філолога, випускника Чернівецького університету (1904), дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка (з 1923 р.), професора, учня академіка Степана Смаль-Стоцького. Зокрема завдяки його зусиллям вийшло з поясненнями і примітками «народне видання» «Кобзаря» (1921). Для того, щоби широкий загал читачів зміг якнайглибше перейнятися істинним змістом творчості поета, учений спорядив його докладними коментарями, відомостями про суспільно-політичні обставини поетової епохи, нарисом «Життя Тараса Шевченка», тлумаченням рідковживаних слів тощо. Видання «Кобзаря», здійснене Василем Сімовичем, примітне тим, «що являє собою спробу зробити Шевченкову творчість якнайширшим колам громадянства зрозумілою» (*Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретація. Варшава, 1934. С. 163*).

У 1960 р. Інститут шевченкознавства Української Вільної Академії Наук у Канаді випустив у світ «друге справлене й поширене» видання народного «Кобзаря». Його редактор Ярослав Рудницький керувався тим, що це «найпопулярніше, найприступніше видання Шевченкових поезій для широких мас», що подає «національну інтерпретацію творчості генія», недоступну на той час у радянській Україні, де «Шевченка змальовували як виключно соціального бунтаря й подвижника українсько-російського братання».

Крім Василя Сімовича, над дослідженням і популяризацією життя та творчості Тараса Шевченка працювало й чимало інших учнів Степана Смаль-Стоцького, а деякі з них навіть опублікували свої праці, як, наприклад, Дмитро Николишин («Історичні поеми Шевченка», 1914; 1921), Омелян Цісик («Політичні поеми Шевченка», 1925) та ін. А сам їхній наставник, емігрувавши з Буковини, продовжив активно працювати над вивченням творчості поета. З-під його пера тоді вийшла низка статей: «Риміка Шевченкової поезії» (1926), «Великий льох» (1927), «Чигирин» (1927), «Обов'язки української науки супроти Шевченка» (1928), «Шевченкове «Посланіє» (1929), «Т. Шевченко – співець самостійної України» (1930), «Чому Тараса Шевченка називаємо генієм Украї-

ни» (1931) та ін., що увійшли до окремої книжки не-втомного дослідника під назвою «Т. Шевченко. Інтерпретація» (Варшава, 1934), присвяченої 120-річчю від дня народження великого поета. Занепокоєний тодішнім станом шевченкознавства, іменитий учений констатував: «Наука не сповнила досі свого обов'язку супроти Шевченка, не дала можливості розуміти правильно, розуміти як слід його поетичних творів, його життя, його думок, його світогляду, його туги, ідей і ідеалів, його значення для українського народу та його культури. Сумний це факт, але – факт» (*Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретація. Варшава, 1934. С. 162*). У зв'язку з цим він ставив перед українською наукою два основних завдання: здійснити академічне видання творів Тараса Шевченка з відповідними науковими коментарями та примітками і, спираючись на різноманітні документальні джерела, написати достовірну біографію поета. Але в Україні за умов тодішнього ідеологічного пресингу з боку комуністичного режиму реалізувати такий план було неможливо. І так тривало майже до середини 1990-х рр. Додамо, що й започатковане Національною академією наук України 2001 р. повне зібрання творів Тараса Шевченка у дванадцяти томах на сьогодні ще не завершено, однак заради справедливості наголосимо, що здійснюється воно за всіма сучасними академічними нормами.

Вихід книжки Степана Смаль-Стоцького «Т. Шевченко. Інтерпретація» мав велике значення для розробки справді наукового (філологічно-герменевтичного) підходу в тлумаченні творчості поета. Його суть полягала передовсім у тому, щоби при інтерпретації тої чи тої поезії дослідник заглиблювався у її зміст і на цій основі встановлював головну ідею, вивіряючи її смисл з усією творчістю і світоглядом поета. При цьому вчений категорично застерігав від припасовування ідей Шевченка до не властивих поетові думок.

Добре відома своїми новаторськими працями літературознавиця Соломія Павличко (1958–1999) прийняла «Інтерпретації» Степана Смаль-Стоцького дещо неоднозначно, зауваживши, що вихід їх, як і в радянській системі, «оформився до дати».

(Продовження на 4 с.)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (II) (міжвоєнний період)

(Продовження з 3 с.)

Крім того, на її думку: «У спрямованості на доскіпливу інтерпретацію тексту методика Смаль-Стоцького нагадує американську «нову критику», але ж при тому його висновки виявилися серйозно політизованими, спрямованими не на вузьке, а на широке прочитання Шевченка і підкріплення його текстами окресленої політичної платформи» (Павличко С. *Моделі шевченкознавства в радянській і не радянській науці*. Світи Тараса Шевченка: 36 статей до 175-річчя з дня народження поета. Нью-Йорк, 1991. С. 338). Очевидно, дослідниця орієнтувалася на статтю Степана Смаль-Стоцького «Т. Шевченко – співець самостійної України» (1930), написану в час гострої боротьби за Шевченка, що розгорілася між патріотичним і комуністичним таборами. Названа публікація стала відповіддю на жахіття більшовицького терору, влаштованого в Україні: «В новій свідомості нашої відповідальності за це ми, що перейнялися наскрізь його (Т. Шевченка. – В. А.) безсмертним духом, повинні зробити геть усе, щоб здобути Україні волю, щоб на Україні запанувала правда» (Смаль-Стоцький С. *Т. Шевченко. Інтерпретації*. Варшава, 1934. С. 39). І ще: «Воля і правда-справедливість повинні лягти в основу нового й праведного ладу на Україні. Це, а крім того й братерство – це етичні підвалини того ладу, на яких безперечно зможуть найкраще розвиватися всі фізичні, духовні, економічні, культурні й моральні сили» (Там само, с. 40–41). До того ж подібні думки учений висловлював і в раніше опублікованих працях, зокрема, брошурі «Ідеї Шевченкової творчості» (1914), у яких ідеї націоналізму контамінують з ідеями християнського гуманізму й патріотизму.

«Інтерпретації» Степана Смаль-Стоцького різко контрастували з тими методами, що їх комуністичний режим нав'язував українським ученим, дослідження яких повністю опинилися під контролем партійних структур. Так, «Тези до 120-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка», затверджені відділом культури і пропаганди ленінізму ЦК КП(б)У, чітко окреслили «програму» літературознавчих досліджень, згідно з якою проголошувався перехід від академічного до справді партійного, марксистсько-ленінського шевченкознавства. З'явилися публікації на зразок «Шевченко і російська революційна демократія», «Пушкін і Шевченко»,

«Шевченко і російська література» і т. ін. У них та інших «основний наголос робився на народності й революційному демократизмі як провідних засадах творчості Т. Шевченка. На ці котурни псевдоістин змушені були ставати не тільки талановиті вчені, а й усі без винятку шевченкознавці – і О. Дорошкевич, і Б. Навроцький, і Є. Шабліовський, і Є. Кирилюк, і навіть П. Филипович, який був одним із фундаторів наукового шевченкознавства у 20-х роках ХХ ст.» (Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2010): Монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2011. С. 59).

Отже, справді наукове шевченкознавство могло розвиватися тільки поза межами Радянського Союзу, тобто на тих територіях, куди комуністична пропаганда майже не сягала, де кожен, хто займався дослідженням і популяризацією життя та творчості всесвітньо відомого поета, почувався вільним від ідеологічного диктату.

На Буковині міжвоєнного часу публікації на шевченківські теми систематично з'являлися у місцевих періодичних виданнях, оповідаючи і про значення Великого Кобзаря в історії українського народу, і про вшанування його пам'яті. Приміром, в одній із них розповідається про Шевченківський концерт, улаштований товариством «Буковинський Кобзар» 7 квітня 1925 р. Автор допису основну увагу звернув не стільки на програму концерту й виконавську майстерність мистців, як на урочисту атмосферу дійства, оповиту духом християнської любові до ближнього, яку сумлінно сповідував Тарас Шевченко. Внаслідок цього «у слухачів концерту лишився дуже милий спогад про цей святочний день» (Концерт «Буковинського Кобзаря». Зоря. 1925. Ч. 11–14. С. 5.). Тому частішими виступами, як зазначається у завершальній частині публікації, «Буковинський Кобзар» зробив би добру патріотичну справу для всіх доброзичливих людей Буковинського краю.

Газета «Час» від 3–5 січня ювілейного 1934 року видрукувала нарис «Подорож на могилу Шевченка...» Мартирія Галина (1858–1943), доктора медицини, одного із засновників Українського наукового товариства. У ньому йдеться про дві подорожі на могилу Тараса Шевченка у 1892 та 1907 рр. У майстерно написаному творі, оповитому за підказкою Шевченкової

Мартирій Галин

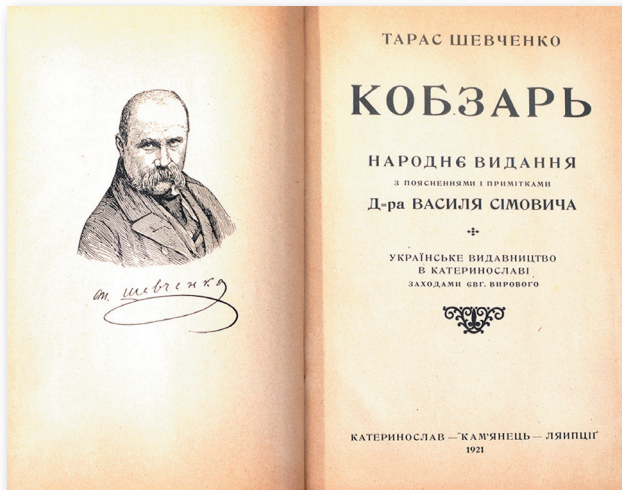
член товариства «Просвіта» в Аккермані; лікар-хірург, доктор медицини; один із засновників українського наукового товариства у Києві

поезії гіркою іронією та філософським підтекстом, передано й тужливі, й оптимістичні настрої від мандрівок Дніпром до найбільшої української національної святині. Для кожного українця Дніпро – «то його минула й сучасна слава, історичний терен боротьби українського народу за свою волю й незалежність. На ньому кублилось Запорозжя, на ньому панувало козацтво. Доти й волі, й слави було, доки Хортиця щирила свої зуби. Упала вона, впала й Україна». Але минули віки, відійшла в історію козацька слава, і над Дніпром постала нова фортеця – фортеця непоборного духу. Здіймається над нею хрест – «хрест страждань українського народу. Той хрест простягає руки над Дніпром і Україною й гукає до виколисаних ними дітей: «Вставайте, кайдани порвіте»... А голова хреста здіймається до неба й благає у Господа правди для свого скривдженого народу. Звідси, з цієї духовної фортеці, мусить повстати вільна, поновлена, самостійна Україна» (Галин М. Подоріж на могилу Шевченка... Час. 1934. 3 січ. Ч. 1501. С. 2).

Недвозначні асоціації із нашим тривожним сьогоденням викликає в нарисі пісня, яку співає хтось із подорожніх: «Гомоніла Україна, довго гомоніла, довго кров степами текла – червоніла. Текла та й витекла». Тай витекла: це вже вся витекла? Співець замовк, тихо стало» (Галин М. Подоріж на могилу Шевченка... Час. 1934. 4 січ. Ч. 1502. С. 2).

Уміло автор нарису використовує таємничо-романтичний опис нічного неба, що в контексті всього твору набуває глибокого символічного змісту: «Понад обрієм безмежного краєвиду вип'ялася величезна куля червоного, як пекло, сяйва й запалила вогнем і гори, й Дніпро, лози й діброви його. Горить княжа гора, горить поруч і Тарасова, запалилася могила і Хрест на ній, червоним золотом полито зелений ліс, співають славу лісові птахи. Господи, як гарно на тих святих Дніпрових горах, на тих, на цих, та не своїх!» (Там само).

У розповіді про другу подорож на могилу Шевченка Мартирій Галин передає почуття радості українців, які вперше, не ховаючись від переслідувань жандармів, «ідуть вклонитися своєму народному генію і мученику за свій народ» (Галин М. Подоріж на могилу Шевченка... Час. 1934. 5 січ. Ч. 1503. С. 2). Однак попи московської церкви відмовилися відслужити панахиду на могилі

Народне видання «Кобзаря» Василя Сімовича

Сучасне перевидання «Інтерпретацій» Степана Смалья-Стоцького

поета, яку старанно «охороняє» поліція. «Хіба могло бути на Україні, як по всій Росії, яке-небудь свято без поліції?» – риторично й не без іронії запитує автор нарису. На щастя, разом із численними подорожніми на свято прибув і старенький уніатський священник з далекої Галичини, який ще учнем гімназії дав собі урочисту клятву побувати на могилі Шевченка.

Після прилюдної панахиди, що не правилася ще від дня поховання «святого мученика», до того ж українською мовою, прозвучала промова. З огляду на пильну присутність поліції виголошувалася вона езоповою мовою «про ті північні вітри, що ось, мовляв, дують несприятливо навкруги Шевченкової могили, як і по всій Україні, і все не вщухають до останнього часу» (Там само).

Важливу смислову функцію в нарисі виконує вставна легенда, згідно зі змістом якої у могилі Шевченка покоїться величезна сила зброї. Переосмислюючи цей факт, Мартирій Галин акцентував на тому, що та зброя – то Дух поета-борця, «що сконцентрував у своїй душі і розумі всю силу любові до свого народу й ненависті до ворогів його, й котрий котиться прозорим туманом по всій Україні, осідаючи цілющою росою на живі душі, і в слухний час той Дух громом розітвся: «Вставайте, кайдани ламайте» (Там само, с. 3). Тієї зброї, як запевняв Мартирій Галин, цілком вистачить для того, щоби знищити всіх ворогів України, останній з яких, за передбаченням Шевченка, буде найлютішим.

Як нарис київського автора потрапив на сторінки буковинського часопису? Чи його було спеціально підготовано для публікації в ньому, чи це був передрук з якогось іншого видання, невідомо. Але, безперечно, він привабив редактора чернівецької газети «Час» своїм високим публіцистичним стилем і надзвичайно актуальним спрямуванням, неймовірно співзвучним із тодішньою українською дійсністю.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ

(Продовження з № 360)

Андрій Чайковський

У 20–30-х роках письменник Андрій Чайковський був найбільш читабельним на всій Західній Україні. Його оповіданнями, повістями і романами захоплювалися як молодь, так і люди старшого покоління. Найбільшої популярності Чайковському принесли твори історичної тематики «За сестрою», «Віддячився», «Козацька помста», «На уходах», «Олексій Корнієнко», «Полковник Михайло Кричевський», «Олюнька», «Петро Конашевич-Сагайдачний» та багато інших. «Захоплення Козаччиною і любов до України змусили мене заповнити прірву в нашій літературі історичними оповіданнями»¹ – написав Андрій Чайковський у своїй автобіографії. Завдяки львівському історичному Богдану Якимовичу побачило світ унікальне тритомне видання «Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження» (Львів, 2002). З'ясувалося, що впродовж 1901–1934 рр. відбувався досить тривалий у часі щирий і конкретний епістолярний діалог між відомим українським письменником-романістом і цінителем його творчості митрополитом Андреем Шептицьким. Уже в одному з перших зафіксованих архівістами (відома дослідниця спадщини Андрея Шептицького Оксана Гайова) листів А. Чайковського до митрополита письменник писав, що наскільки переслати свої «твори літературні, оскільки маю їх під рукою, резервуючи собі на будуче пересилати Вам решту, та й те усе, що при Божій помочі зможу ще написати і видати»².

З окремих листів можна зробити висновок, що Андрій Чайковський глибоко поважав митрополита, високо оцінюючи його багатогранну діяльність, зокрема численні «Пастирські послання» Андрея Шептицького: «Отже, листами сими з'єднали собі, Високопреосвященний, руский народ, котрий Вашу номінацію, як і кожний факт загального значення, прийняв недовірливо. Признаюся, що я до тих песимістів не належав, але були такі, що так тут як і всюди, добачали польську інтригу. Ваші листи мусіли розвіяти ті сумніви і спричинити для Вас щирі симпатії. Такі патріотичні заяви Владика в листах пастирських успокоюють і будять довіріє, а се підстава до порозуміння і

дальшої праці...»³. Письменник цілком слушно зауважував, що до цього часу «ми не маємо Святого Письма в народній мові. Не розумію просвіти без сего, не розумію культури. Се перша книжка зарівно для інтелігента, як простолюдина, з котрої слідує черпати науку... У таких случаях годі держатися лише наріччя галицького, але взяти за підставу найкрасший діалект русско-український – язык Шевченка, Квітки та Марка Вовчка. До редакції взяти би конечно, кромі фахових-духовників, що, кромі теології, знають добре народню мову і його духа – також цивільних язикословів, як Франка, Маковея Щурата»⁴. Ці думки повністю розділяв Андрій Шептицький, який докладав чимало зусиль щоб друковані видання Греко-католицької церкви видавалися доступною для вірників рідною мовою.

У переважній більшості листів Андрій Чайковський, як і багато інших його колеги-письменників, просив у митрополита підтримки. Так, в листі від 9 червня 1926 р. письменник писав: «З різних сторін закидають мені, що моя муза заснула і я закинув писання. Закиди почасти оправдані, бо я справді перестав писати, тому що кілька моїх праць, готових до друку,

спочиває в шупляді без надії, щоб коли побачили світ. Не маю накладника, ніхто не береться їх видати, а ті, що видали б, хотіли б покористуватися моєю працею задармо, на що я дозволити не можу. Поминаю мої історичні повісті більшого розміру, маю на думці мої дві повісті з галицького життя, котрі вже три роки лежать готові до друку... Отож, я смію спитати Вашу Ексцеленцію, чи знайшлись би де (не знаю де) які фонди на їх видання? Оскільки мені відомо, що мої твори люде читають, хоч я письменник старшої школи, і таким остану до смерті. Провідною думкою в моїх повістях – Християнізм, без крихітки еротики (Винниченко), бо вважаю за дуже шкідливе контрасти між добрим а злим, причім добре мусить побідити. Дуже Буду Вам зобов'язаний, коли Ваша Ексцеленція зволять ласкаво мені у тому пособити»⁵. Відомо, що Андрій Шептицький завжди допомагав патріотично налаштованому письменнику не тільки морально, але й матеріально. Такого справжнього патріотизму Андрію Чайковському не могли пробачити більшовицькі ідеологи. Саме тому, аж до 1958 р. жодного разу не видавалися навіть його художні твори.

(Далі буде)

¹ Цит. за: Якимович Б. Андрій Чайковський: життя, творчість, громадсько-політична діяльність. *Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / Упорядкування Б. З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Седяра; Редколегія: Б. З. Якимович (голова) та ін. Т. 1. Львів, 2002. С. 13.*

² Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / Упоряд-

кування Б. З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Седяра; Редколегія: Б. З. Якимович (голова) та ін. Т. 1. Львів, 2002. С. 123.

³ Там само. С. 124.

⁴ Там само. С. 125.

⁵ Там само. С. 260-262.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

14. Ознаки пісенного репертуару діда Нірона

У попередній статті («Наш голос» № 356) йшла мова про те, що, будучи у 1959 році студентом четвертого курсу бухарестського філологічного факультету (тоді університетське навчання було п'ятирічним), і, збираючи матеріали для дипломної монографічної праці про рідне село Дерманешти Сучавського повіту (історія, побут, культура, фольклор), на зимових канікулах дізнався, що внучка діда Нірона (Нірон = румунська форма українського імені Мирон; по-друге, Нірон – це прізвище, яке серед односельчан функціонувало як своєрідний псевдонім, справжнє ж ім'я Нірона було Слусарюк Штефан, якому в 1959 році моїх записів від нього було 79 років) виходить заміж, і в рідному домі відбудеться дівич-вечір (шиття нареченій весільного вінка, супроводжуване відповідними ритуальними піснями, якими жіночий «хор» намагався перетягнути наречену до себе, до заміжніх (дівочого ритуального «хору-противника», який би старався затримувати наречену між подругами, як у материковому звичаї, не було), отож жіночий «хор» від імені нареченої прощався з батьками, з дівчатами-подругами, і нареченій напучувався майбутній заміжній шлях, сповнений радощів, але й тривожних життєвих моментів.

«Озброєний» зошитом-записником й олівцем, присів я у вигідному місці – в куті-стику пристінних лавиць, майже поруч з дідом Ніроном, його сином (давно померли обидва) й іншими присутніми, й уважно спостерігаю розгортання дівич-вечора і записую пісні під час їх виконання, що сприяє правильному запису. Жіночий «хор» шие вінчальний вінок нареченій, готує вечірню страву і виконує ритуальні пісні, зачином яких звучить віршовий рядок «На калиноньці дві ягондонці», який метафорично називає весільну пару – жениха і наречену, після якого слідує пісенні «розповіді» весільних поступів нареченої та її батьків. Здобутком діда Нірона є те, що після пісні жіночого «хору» про запрошування, зверненого до покійної матері викупити вінок нареченої та спорядити її до вінчання, у репертуарі діда Нірона є така ж пісня стосовно батька нареченої.

Репертуар жіночого «хору»... «вечерпується». Його роль майже експромтом «перебирає» на себе дід Нірон, співаючи безперестанно, чим у сприйнятті слухачів мимовільно накреслюється його статус ідеального носія й виконавця традиційної усної пісенності.

Пісенному репертуарові діда Нірона властиві щонайменше дві цінні ознаки: 1) досконала поетична форма пісень, і 2) тематична різноманітність.

Досконала форма, перш за все, наявна у мові пісень. Це – південнобуковинська діалектна мова, яка попросту дивує дослідника своєю чистотою, збереженою в давній період, коли мовці досконало володіли усталеними діалектними граматичними нормами. У той давній період, як свідчать пісні діда Нірона, у цій південнобуковинській мові ще не було гуцульських запозичень, не існували чи менше використовувались форми орудного відмінка із закінченням *-ев*, чи *-ов* (піснев, руков), а переважали загальноукраїнські форми – *пісню*, *рукою*. Чим ближче до нашого часу, форми орудного відмінка із закінченням *-ею*, *-ою* збереглися, можливо, тільки у піснях діда Нірона, а в інших пісенних записах та, переважно, у розмовній діалектній мові загальнопоширеними стали форми орудного відмінка із закінченнями *-ев*, *-ов*. Помітна чистота записів пісень діда Нірона підтверджується *ненаявністю* в них, як у пізніших пісенних записах, здійснених аж до нашої сучасності, неправильних чи вже деградованих синтаксичних сполук (керування, прилягання тощо) та великого числа запозичень румунських елементів. У цьому питанні слід розрізняти два аспекти: 1) існують давніші румунські запозичення, які органічно, осмотично і майже невпізнанно «прижились» в українських піснях, становлячи їхню окрасу, і 2) новіші румунські запозичення, у чимраз більшій мірі сприйняті попросту безрозсудно, спотворюючи українські пісні, записані під диктовання або їх співанням/виконанням у деградованому стані, як це видно в учнівських, частково студентських та інших зошитах-записниках, представлених раніше у цій рубриці «Нашого голосу».

По-друге, досконала форма записів від діда Нірона впливає з того факту, як саме функціонує версифікаційна система віршової структури: строфічної (чотири-, три- чи дворядкової будови), якими римами (повними, не повними чи асонансними, перехресними, кільцевими, парними) обрамлені строфи тощо. Ці аспекти шановний читач спостереже/ виявить при уважному читанні пісенних текстів діда Нірона.

У репертуарі діда Нірона наявні пісні, певною мірою відомі в південнобуковинському краї, які були друковані у краєвих збірниках нашого часу, як, наприклад, мої збірники, збірники Мирослави Шандро, Івана Кідещука й інших.

(Продовження на 8 с.)

Марія НЕНЕШТЯН

СПОЧАТКУ БУЛА ПІСНЯ...

(Народні пісні села Бистрий Марамороського повіту)

(Продовження з № 360)

Минали століття за століттями, змінюючи все навкруг, але гуцули залишались тим веселим, гостинним і гордим народом, який є акуратний у своїм домі, вибагливий у вбранні й великий любитель пісні. Народні пісні супроводжують їх упродовж всього життя. Про що говориться в піснях?

На це питання хай відповідь невідомий автор пісень цих гір:

Пригадав бих, заспівав бих,
Одну співаночку.
За всі гори і овечки,
Тай за білявочку.

Всього чотири коротенькі рядки, а скільки в них сказано! Тут і любов до рідної природи, до своєї праці (вівчарства), і про людські відносини, без яких життя неможливе. Вони вивчають ці пісні змалку, співаючи їх всюди (на вечорницях, сватаннях, на весіллі, на роботі, блукаючи горами), не забуваючи той факт, що їх треба передати наступному поколінню. От кілька рядків, які саме про це й кажуть:

Ой, дубику зелененький,
Маю на тя гадку.
Та тя маю порубати
Білявці на хатку.

На хатку я не робив,
На ній я не мучив.
Та ходив єм улицями –
Співанки'м ся учив.

Співаночки мої милі,
Де я вас подію?
Попід лісом позбирав вас –
Горами посію.

Будут туда віучарики
З вівцями ходити.
Будут мої співаночки
Туда находити.

Це можна назвати заповітом молодому поколінню, тому що кожна пісня – це біографія народу, який її співає. У трудні часи мешканці цих гір відправлялись на заробітки в тодішню Мадярщину (Угорщину), Австрію і навіть у Канаду та Америку. Існує статистика, згідно з якою між 1904–1906 р. з Мараморощини відправились на заробітки лише до Америки 2 229 осіб, між якими

були й українці. Свою тугу за рідним краєм вони вилили у пісні:

Ой піду я, куди піду,
І буду, де буду.
Та за свою цариночку
Нігде не забуду.

Та за свою цариночку,
Тай за свої люде.
Та нап'юся горівочки –
Шо Бог дасть – то буде.

Бо чужина, чужиночка –
То не наша цара.
Бодай у тій чужиночці
Біда побувала.

Туга за рідною домівкою відчувається і в рекрутських піснях, тобто в піснях хлопців, які відправляються на обов'язкову військову службу. Кожен гуцул, якого призвали до військової служби, ніколи не нарікав, хоча йому трудно було розлучатись із рідними горами, говорячи, що «комусь треба і рідний край боронити»:

Загуляй ми, гусярику,
На тоненькі струни.
Бо я, хлопець молоденький,
Іду у катуни.

Бо катуни треба мати,
Катуни служити.
Без катунів неслужених
Не можна любити.

Колись військова служба тривала досить довго, а все це часто закінчувалось розлукою молодих людей. Така ситуація описується в наступній пісні:

Ішов любко у катуни,
Я гредки полола.
Оком кліпнув, руков махнув –
Будь, мила, здорова.

Будь, мила, здоровенька,
Дарую ти щестя.
Абес тільки сватів мала,
Як на вербі листя.

Хоть бес тільки мала сватів,
Бесь ся не віддала.

(Продовження на 10 с.)

СПОЧАТКУ БУЛА ПІСНЯ...

(Продовження з 9 с.)

Абес мене молодого
Три годки чекала.

Я бех тебе молодого
Три годки чекала.
Ти би прийшов, другу узяв,
Я бих ся остала.

Ліричні пісні про кохання передають глибокі почуття, настрої, переживання. У цих піснях часто звучить смуток, жарти, непокоря перед вибором родичів. З цього всього сплетене життя цих прекрасних людей – от пісня про «дівочий вибір» гуцулки:

Не дивуйтесь, добрі люде,
Шо я перебираю.
Я такого любка хочу,
Якого я знаю.

Віє вітер, віє вітер,
Вербами хитає.
Я такого любка хочу,
Шо файно співає.

От, без пісні, і тут не обійдеться. Але, в житті, і таке буває:

Ой соколе, соколику
Ти високо літай.
Та коли ня, милий, любиш,
На другу не кліпай.

Та коли ня, милий, любиш,
Люби ня самую.
Та не люби попри мене
Товаришку мою.

Хоча надворі XXI століття, гуцули поважають свої закріплені віками неписані закони. Одним з таких законів є і глибока повага до батьків та їхньої волі. І сьогодні батьки при обранні наречених для синів чи дочок повинні сказати своє слово, якому молоді рідко перечать. Але бувають і випадки, коли молоді не підкоряються батьківській волі. Батьки, маючи більший життєвий досвід, часто відступають і не перешкоджають щастю дітей:

Та я собі полюбила
Івана, Івана.
Та ніхто ми не розкаже,
Ні неньо, ні мама.

Ой не реви, діучиночко,
Не реви, не реви.
Когось собі полюбила –
Того собі й бери.

Наступає день, коли кожна людина замислюється над швидкоплинністю молодих літ. Це навіває смуток:

Літа мої молоденькі,
А й у правді молоді.
Та так йдете з сього світа,
Як листок по воді.

Ой кувала зозулечка,
На кедровум мості.
Та верніться ви до мене,
Літа мої, в гості.

А шо тобі та й із нас
Шо ми ся вернемо.
Жалю тобі наробимо –
Та й собі підемо.

У гуцульському фольклорі є багато пісень про важку жіночу долю. В них звучить глибокий смуток, розпач:

Ой, Боже Мелостивий,
Єк тежко бідую.
Зозулька ня щелувала,
На нуй ся гріхую.

Зозулька ня щелувала,
Зозуленька сива.
Одна'м у тя, мамко, була,
Й тота нещаслива.

Ци я, мамко, нещаслива,
Ци моя година?
Нещаслива пеленочка,
В котрись ня сповила.

Нещаслива пеленочка,
Нещасливий купіль.
Бесь ня була там заверла,
Де май сильна глублинь.

Бесь ня була там заверла,
Бем була потала.
Шо би я, молоденька,
Так не бідувала.

Але й у найскладніших умовах нашого життя допомагає пісня:

Та заграй ми, гуселнику,
Я бих заспівала,
Я бих своїй головоцці
Порадоньку дала.

Та як бих я, молоденька,
Дауно не співала,
Дауно би ми на гробочку
Зозулька кувала.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ*До 150-річчя від дня народження Августина Волошина**(Продовження з № 360)***АВГУСТИН ВОЛОШИН І МИТРОПОЛИТ
АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ**

Говорячи про формування світогляду Августина Волошина, слід сказати ще про один важливий фактор. Ще наприкінці XIX століття Волошин кілька разів побував у Львові. Зав'язалися стосунки з диригентом Львівського мистецького товариства «Боян» П. Губчаком. Як вважає В. Бірчак, саме Губчак запросив молодого педагога і священника до Львова. Перша поїздка до цього старовинного українського міста зробила справжній переворот у душі Волошина. Він побачив, яка велика різниця в рівні свідомості галичан і його земляків. А. Волошина шокувала та величезна маса українських газет і журналів, що видавалися в Галичині. Користуючись нагодою, він підписався на цілий ряд видань, не дивлячись на їх політичну спрямованість («Галичанин», «Діло», «Свобода» та ін.). Зав'язуються також дружні стосунки між А. Волошином і Гіядором Стрипським (1875–1946) – вихідцем із Закарпаття, майбутнім відомим вченим (з 1913 р. – член Румунської академії наук, з 1914 р. – член Наукового товариства ім. Шевченка у Львові), який у той час навчався у Львівському університеті. Можна без перебільшення сказати, що саме тоді в А. Волошина з'явилось бажання створити на Закарпатті організацію, яка була б подібною до галицької «Просвіти».

У 1920-ті роки встановилися також тісні стосунки між А. Волошином і митрополитом Галицьким Андреем Шептицьким, який неодноразово бував у Закарпатті й добре знав про релігійну та політичну ситуацію в краї. Погляди та діяльність цього видатного релігійного, культурного і громадсько-політичного діяча України, зокрема щодо захисту й розвитку української освіти і культури, не могли не вплинути на світоглядні переконання греко-католицького священника, культурно-освітнього та громадсько-політичного діяча Закарпаття Августина Волошина.

На сторінках тижневика «Свобода», який редагував А. Волошин, зустрічаємо чимало матеріалів про пастирську діяльність Галицького митрополита. У 1922 р. А. Шеп-

тицький здійснив поїздку до США і в Нью-Йорку зустрівся з представником Підкарпатської Русі за океаном о. Костянтином Рожковичем. Останній, будучи духовним управителем організації «Соединение», закликав до єдності закарпатців і галичан, бо, на його думку, «се родні браття, один народ, одна церков, одна мова, одна пісня і однакова доля». А. Шептицький, своєю чергою, «воззывал всех русинов до єдности, и тогда ми будем свободны, бо на свете є справедливость, яка мусить бити вимерена кожному народови ...»¹. Так передавала газета «Свобода» слова митрополита. Саме «Свобода», яку очолював і визначав її ідейний зміст А. Волошин, зробила найбільший внесок у висвітлення діяльності Галицького митрополита. На її шпальтах ми знаходимо цілий ряд матеріалів з цього приводу. Так, 15 грудня 1927 р. у Львові проходила міжнародна конференція греко-католицького єпископату. Учасників її привітав і дав згоду взяти участь у ній митрополит Андрей². Один з квітневих номерів газети, перераховуючи видатних місіонерів Галичини, називав серед них і Шептицького. На думку редакції, він «вздвож і впоперек переїхав цілу Галичину, проповідуючи слово Боже...»³. «Свобода» в цілому ряді своїх матеріалів писала про велику і щирю любов галичан до свого митрополита. Коли в Галичині святкували 30-ті роковини його пастирської діяльності, галичани вирішили «поставити у Львові шпиталь» на його честь. Газета писала, що для такої великої душі, такого пастиря по серцю Ісуса найдостойніший дарунок ювілейний, дійсно шпиталь⁴. Багато інформації про відносини між Галицьким митрополитом і закарпатцями можна почерпнути з релігійних видань «Душпастирь» та «Благовісник». Відомості про діяльність А. Шептицького, а також про становище на Закарпатті зустрічаються на сторінках «Українського Бескида», тижневика «Мета», газетах «Наша земля», «Нива», «Діло», «Український голос»⁵.

Високо оцінив діяльність А. Шептицького Августин Штефан. На його глибоке переконання «є чотири єпископи-василіяни, а саме: Павло Гойдич у Пряшеві, митрополит Андрій Шептицький у Львові, Йосафат Коциловський в Перемишлі і Василь Ладика у Вінніпезі»⁶.

*(Продовження на 12 с.)*¹ Свобода. 1922. 12 листопада.² Там само. 1927. 18 грудня.³ Там само. 1927. 20 квітня.⁴ Там само.⁵ Майорші М. А. Митрополит Андрей Шептицький і Закар-

паття. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія. 2012. Випуск 28. С. 19.

⁶ Штефан А. За правду і волю: Спомини і дещо з історії Карпатської України. Книга перша. Торонто: Карпатський дослідний центр, 1973. С. 21.

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з 11 с.)

«Щоб світ знав, що діється в Угорській Русі, – писав А. Стефан, – треба було приятелів мати. І ми їх мали. Перш за все в Галичині. Карпатські українці могли різними дорогами діставатися до Львова чи до Перемишля. Наприклад, о. Августин Волошин перед 1914 р. три рази був в Галичині і кожного разу відвідував єпископа чи пізніше митрополита Шептицького... о. д-р. Юлій Гаджега в 1911 р. був у Галичині. Тяжче було дістатися галицьким інтелігентам до Угорської Русі, а коли дісталися і не мали спеціального доручення від мадярського уряду, то були визвані, щоб негайно вернулися додому. Для певности один добре одягнений пан відпровадив галицького гостя аж до колишньої галицько-мадярської границі»⁷. Що стосується постаті А. Шептицького, то угорська влада навіть не наважувалася перешкоджати його приїзду: «В Успенському відпусті обов'язково брав участь владики й велике число єпархіального духовенства. 1928 р. на відпуст прибув також митрополит Андрей Шептицький, який виголосив зворушливу проповідь на тему: «Стійте у вірі!». Натовп богомольців із захопленням слухав натхненні слова великого Митрополита, а відтак багато з них говорили: «Це наш правдивий Мойсей!». А були й такі, що щиро заявляли: «Тепер уже не дбаю, якщо й умру!». Так ото, як подав часопис Душпастир, «ім'я митроп. Шептицького записалося золотими буквами в серця усіх русинів (закарпат. Українців)»⁸.

Діяльність Андрея Шептицького високо оцінювали директор греко-католицької дівочої учительської семінарії в Ужгороді о. Василь Лар, єпископи В. Такач і П. Гебей. В. Лар пригадував, що «чув про митрополита Шептицького вже в гімназії, опісля незабутнім зістав для нього вислів каноніка, виховника богословія в Ужгороді, сьогодні єпископа Американських Русинів Кир Василя Такача. Він високо цинив Митрополита Шептицького. Одного дня, під час Першої світової війни, зайшли богослови до свого духовника о. каноніка В. Такача і найшли його в кімнаті дуже сумного, майже зі сльозами в очах. На запит, що сталося, – о. В. Такач сказав, що дуже сумує і болюче переживав поступування Тіси Пішти, прем'єра Мадярщини, який своїм розпорядженням посягнув на душу нашого народу, на святі речі – обряд і церковну мову, домагаючись зміни календаря і заведення ма-

дярської мови в Греко-Католицькій церкві, щоб Службу Божу відправляти мадярською мовою в церквах Мукачівської єпархії. «Одинокий наш рятунок – це Львів, Митрополит Шептицький, – сказав на кінець о. В. Такач, духовник богословської семінарії»⁹. В. Лар констатував, що згодом він та ще кілька богословів почали більше цікавитися митрополитом та Греко-Католицькою церквою в Галичині, «хоч мадяри забороняли всякі зв'язки, а навіть згадки про Галичину. Та Бог так дав, що по Першій світовій війні наш край, наша Мукачівська єпархія визволилась з-під панування мадярів та під назвою Підкарпатська Русь прилучилася до ЧСР»¹⁰.

Митрополит А. Шептицький був добре обізнаний із релігійною ситуацією в Закарпатті. «Розмовляючи з Митрополитом, – пригадував В. Лар, – я переконався, що він ліпше знає і нашу Мукачівську єпархію, як ми самі. Митрополит з любов'ю говорив про наш нарід, про його глибоку релігійність, чесноту та природню інтелігенцію... Митрополит Андрей сказав, що у своїх молитвах усе згадує Закарпатську Україну. Знав про закарпатські відносини як політичні, так і культурні»¹¹. Єпископ П. Гебей писав, що він разом з А. Волошином відвідав Львів, а коли вернулися, то із задоволенням оповідав, що «дуже вплинуло на нього це, коли у Львові почув, що вірні Мукачівської єпархії також українці, що ми один народ з однією мовою, обрядом і вірою»¹². А. Пекар відзначав, що ще в 1911 р. Андрей Шептицький на шпальтах газети «Нива» опублікував апеляцію до примаса Угорщини щодо антиукраїнських утисків у Закарпатті¹³. Про відвідини А. Шептицьким Ужгорода і Пряшева ще наприкінці XIX ст. писав В. Шандор¹⁴.

Не випадково, що утворення Карпатської України одним із перших привітав Галицький митрополит. Андрей Шептицький надіслав вітального листа Августину Волошину: «Ваша Ексцеленціє, високопреподобний Отче Премєре! Трудно представити Вам ентузіазм і радість, з якою ціла наша суспільність, увесь український народ у Галичині, а особливим способом Церква і Духовенство прийняли відомість, що Ваша Ексцеленція обняли владу в Карпатській Україні.

Уважаємо премудрим зарядженням Божого Провидіння, що Вас вибрало на провідника народів Закарпаття. Тому народів потреба й апостольської лю-

⁷ Там само. С. 195-196.

⁸ Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. II. Рим – Львів, 1997. С. 363.

⁹ Вегеш М. М. Андрей Шептицький. *Вчені, письменники і політичні діячі про Україну* (Збірник наукових праць). Випуск другий. Ужгород, 1996. С. 84.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само. С. 85.

¹² Там само.

¹³ Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. I. Рим, 1967. С. 105.

¹⁴ Шандор В. Закарпаття. Історично правний нарис від IX ст. до 1920. Нью-Йорк: Карпатський Союз, 1992. С. 123.

бови священника і мудрого проводу педагога, який би його виховував. Такого апостола, християнського педагога дав тому народові, дав нам усім Всевишній у Вашій особі. Зо страхом Господнім і втримуючи нераз віддих, слідимо за кожним Вашим кроком, свідомі небезпек, якими Ви з усіх сторін оточені, і безконечно важкого Вашого завдання. Пересилаючи Вам найщиріші мої побажання, запевняю Вас про щоденні мої молитви за Вашу Ексцеленцію і за відданих Вашій владі наших братів за Карпатами. Нехай Всевишній веде Ваші кроки і нехай наповнює Вас Божою премудрістю з неба, щоб Ви змогли повірений Вам нарід допровадити до повної свободи і всестороннього добробуту. Прийміть вискази моєї найвищої пошани. Андрей, Митрополит»¹⁵.

Між А. Шептицьким і А. Волошином упродовж багатьох років тривало взаємне листування, про що засвідчив у своєму щоденнику В. Лар. Августин Волошин часто прочитував йому листи від Шептицького, у яких містилися «батьківські настановлення – якби то поживати церковно-релігійне життя в Мукачівській єпархії та спинити наступ московського православ'я»¹⁶. На жаль, на сьогодні опублікована далеко не вся епістолярна спадщина Великого митрополита. Відомо принаймні про два листи А. Волошина до А. Шептицького, які стосуються періоду Другої світової війни. 28 липня 1941 р. А. Волошин писав митрополиту щодо створення Українського Патріархату: «Ваша Ексцеленціє, Милостивий Отче Митрополите! Передовсім сердечно вітаю Вашу Ексцеленцію з нагоди 40-літньої архієрейської служби, а особливо, що добрий Ісус допоміг Вам перейти найгіршу неволю наших часів і визволив Вас з большевизму для дальшої праці душевного відродження нашого народу. При цій нагоді дозвольте мені піддати одну скромненьку думку. Для здійснення загального бажання релігійного об'єднання нашого народу, чи не могли б Ви, Милостивий Отче Митрополите, з дозволом св. Отця, звернутися до компетентних репрезентарів української автокефальної церкви з пропозицією, притулення їх до католицької церкви, так, щоб повстав наш український патріархат. Українсько-католицький патріархат міг би заспокоїти всі серйозні домагання автокефалістів, а свята єдність з католицькою церквою додала б нашому народові таку моральну силу і підпору, яка принесла б нам найкращі вигляди культурного

розвитку і забезпечила б нашу самостійність. Працю церкви міг би значно підперти, крім інших інституцій, передовсім українсько-католицький університет, який мав би повстати у Львові, евентуально під веденням оо. Василіян. Молю Бога, щоб Вам дарував много сили і здоровля для здійснення Ваших ідей. Цілую Вашу руку з глибокою пошаною поздоровляю Вас Ваш Син в Христі Августин Волошин»¹⁷.

Другий лист-привітання датований 11 грудня 1942 р.: «З нагоди дня св. Апостола Андрея прошу прийняти і від мене вирази глибокого поклону, теплого поздоровлення і щирого побажання всього найкращого. Молю Бога, щоб дарував Вам много ласки, тілесної і душевної сили, дочекатися щасливого вирішення справ нашого народу, особливо же повної свободи для праці нашої Церкви між нашим добрим, але духовно занедбаним народом України. Вірую, що Ваша благословляюча рука ще виправить туди много здібних працівників на славу Божу, для ширення правдивої цивілізації, що й буде підвалиною щасливішої будучности нашого народу. Цілую руки і вручаюся св. Молитвам. Ваш покірний син в Христі Августин Волошин»¹⁸. Про відвідини А. Волошина в часі Другої світової війни писав також у своїх споминах майбутній провідник УГКЦ Йосиф Сліпий: «У часі гітлерівської окупації помер в Празі ректор Українського вільного університету професор Горбачевський, і тамошня громада прохала Митрополита прислати єпископа на похорон. Митрополит післав о. Галянта до мене, що би я вибрався до Праги, і я поїхав та відправив похорон. При тій нагоді стрінувся з новим ректором УВУ і професорами та був у президента Карпатської України отця-директора Августина Волошина, що мешкав у своїй віллі в Празі на Сміхові под. Ліпками»¹⁹.

Однак ці події матимуть місце наприкінці життєвого шляху Августина Волошина. За ректором Українського Вільного університету, який мирно проживав і працював у Празі, уважно стежили агенти радянської контррозвідки. Для них він був, перш за все, «запеклим українським буржуазним націоналістом» і «запроданцем». А наприкінці XIX – на початку XX ст. Августин Волошин готувався до початку своєї релігійної та громадсько-політичної діяльності, яка буде багатогранною, плідною і дуже корисною для всього Закарпаття.

(Далі буде)

¹⁵ Стефан А. Августин Волошин Президент Карпатської України. Спомини. Торонто: Карпатський дослідний центр, 1977. С. 193.

¹⁶ Сергійчук В. Українські державники: Митрополит Андрей Шептицький. Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2015. С. 289.

¹⁷ Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Церква і церковна єдність. Документи і Матеріали. 1899-1944. Т. І. Львів: Монастир Монахів Студійського Уставу; Видавничий Відділ «Свічадо», 1995. С. 446.

¹⁸ Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали. Т. II. Церква і суспільне питання. Книга 2. Листування / За редакцією Андрія Кравчука. Львів: Видавництво отців василіян «Місіонер», 1999. С. 994.

¹⁹ Сліпий Йосиф. Спомини / ред. Іван Дацько, Марія Горяча, видання 3-тє, виправлене й доповнене. Львів – Рим: Видавництво УКУ, 2017. С. 145.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СІ)

Літературознавство.
39. Дослідницькі напрямки.
20. Українсько-румунські зв'язки
періоду літературного бароко

(Продовження з № 360)

Гідним, шанобливим, гадаю, буде показовий, майже вартий заздрості шлях постання Євсебія Фрасинюка оригінальним сквородознавцем: після навчання в українському серетському ліцеї, він закінчив Сучавський трирічний і два додаткові роки Бухарестського філологічного факультету. Отож, в його сприйнятному естві продуктивно воплотилося шкільне та ліцейське українство і велика любов до всього рідного, вираженого рідномовним Словом, чим він живе, як сам зізнається назвою однієї з його книг.

З творчістю Григорія Сковороди, – посилаюся на відзначення професора Володимира Антофійчука, – Євсебій Фрасинюк познайомився наприкінці 2010 року, працюючи викладачем у школі рідної Негостини. З того часу, правдоподібно, почав перекладати й почергово друкувати в сурівському «Curierul ucraïnean» переклади, які через два роки (!), тобто у 2012, «воплотились» у самотню монографію перекладів *Livada cânturilor Divine...*

Працюючи над перекладами, – знову посилаюся на шановного Володимира Антофійчука, Євсебій Фрасинюк протягом семи років (2012-2017) працював над дослідженням Григорія Сковороди «в іншому, якіснішому, ракурсі (...) – вилученням змісту, форми, ідеї та образів збірки *Сад божественних пісень, що проросли із зерен Священного Письма*».

У зв'язку із даною збіркою попросту «напрошується» згадування кількох аспектів: 1) відзначення того, що пісні збірки «проросли із зерен Священного Письма», – це факт, який, починаючи з його представлення Магдалиною Куцюк 1974 р. у монографії *Relațiile literare româno-ucrainene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*, повторюваний у дисертації 2008 р. викладачки Сучавського університету Анамарії Герцану та в інших статтях монографічного типу став літературознавчим загальником; 2) окрім імпресіоністично-похвальних, детальних оглядів збірки *Сад божественних пісень...* немає; 3) Магдалина Куцюк у монографії *Велика традиція* (1979) аналізує один лише мотив: «Доля одного

гораціївського мотиву в Сковороди, Котляревського і Шевченка», маючи на «прицілі» пісню Сковороди «Всякому городу нрав и права», яка, за Магдалиною Куцюк, є «адаптацією твору Горація І-ї оди», тема якої, уточнює Магдалина Куцюк, – «це характеристика людей, зайнятих гонитвою за багатством і чинами». Даній теми в *Оді 1-ї* Горація немає. Її (тему) можна ідентифікувати у багатоаспектному тематичному дискурсові цікавої монографії 2010 року Тетяни Шевчук *На перехрестях епох: антична література у творчості Григорія Сковороди* (Ізмаїл. – Смісл, 2010), зокрема у розділах: 3.2.1 *Аспекти естетичного і художнього сприйняття К. Г. Флака Г. Сковородою*; 3.2.2 – *Подвійна інтерпретація 16-ї Оди Горація Г. Сковородою*; 3.2.3 – *Ars vitae Горація в художньому осмисленні Г. Сковородою*; 3.2.4 – *Опосередковані форми рецепції Горацієвого дискурсу в ліриці Г. Сковороди 1760-х років*.

У такому випадку, монографія Євсебія Фрасинюка *Ключ до «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди* в українській та румунській сквородіанах є єдиною спробою толкового її представлення. Її представлення здійснено оригінальним способом – як почергове *прочитування* пісні за піснею, із вказанням, з яких зерен Священного Письма проросла кожна з них, далі витлумачуються зміст (тема), форма, ідеї й образи кожної пісні. Ключем уважного аналізу пісень, як уважає Володимир Антофійчук, послужили: «грунтовне вивчення Фрасинюком філософських поглядів Сковороди та знання основних засад метафізики, астрології, гносеології, етики, античного платонізму й неоплатонізму, патристики, середньовічної та новочасної містики».

Як справжній літературний шедевр, *Сад божественних пісень...* підлягає різному прочитанню.

З метою наочності, спочатку займусь оглядом Фрасинюкового аналізу найцікавішої десятої пісні «Всякому городу нрав и права», яку він оцінює *лише на основі її конструктів*. За Фрасинюком, *Пісня 10-а* – «це гімн, присвячений мудрості, єдиному засобу людини побороти смерть». Форма пісні, її досконалість позначена цифрою десять, яка, згід-

но з древнім грецьким математиком Піфагором, символічно позначає досконалість/довершеність. Форма пісні визначена і складеним з трьох частин її лірико-філософського дискурсу про «постійний і настійливий неспокій автора» – «щоб безрозумно не вмерти...», шлях до чого (до мудрості) – це совість, як «чистий криштал», шлях, вказаний у варіативному приспіві:

А я у полоні одних лише дум,
Одне непокоїть тільки мій ум,

.....

В мене ж турботи тільки одні,
Щоб безтурботно не вмерти мені.

Фрасинюк допускає, що першу строфу пісні можна вважати її прологом, а останню – «своєрідним епілогом», в якому Сковорода «визначає безсилість (людства) проти смерті», яку, допускає Сковорода, може побороити лише «Той, чия совість, як чистий криштал». Допущення Сковороди, допустимо ми, можна вважати можливим тільки в релігійному сприйнятті, в ефективному воно неможливе, оскільки, як відзначає сам же Сковорода, смерть «Все (пожирає), як солону пожар».

Пісню 10-ту, як доказують літературні матеріали, доцільніше й показовіше можна розглядати **крізь призму зв'язку Григорія Сковороди з античною літературою**, як це було вказано раніше цитованими підрозділами монографії Тетяни Шевчук *На перехрестях епох...* Даний зв'язок полягає у творчому наслідуванні Сковородою й іншими поетами жанру античної сатири, сформованої під впливом древньогрецьких митців (Архілох, Гіппонакі Єфремський) і остаточно завершений древньолатинськими поетами (Горацій, Ювенал, Марціал, Клавдіан), яка здебільшого була викриванням вад окремої людини, сатиричні акценти зводяться до «критики нравів», що створило загальний тематичний типологічний рівень. У почерговому часовому сприйнятті типологічного рівня наявна *часова тяглість*, яка в певному моменті (в історичній епосі) коловоротні бажання/стремління (за Фрасинюком – флеш-картини) конкретизує відповідними пориваннями тієї чи іншої епохи, спільним композиційним стрижнем будучи перелік основних людських поривань. Старій ері характерна жага до влади, до підняття по сходинках суспільної діяльності, слави й ін., але і збирання найбільшого вражаю. Деякі спільні стремління давньої та новітньої епох з, правда, відмінною адаптацією: полювання яструбами і мисливськими собаками чи дресування мисливських собак й ін. Пріоритетом для Горація є товариство німф і сатирів, у Шекспіра найдорожчим скарбом для персонажа є жінки, у Сковороди – світлий розум і чиста совість. Показ давніх та новітніх коловоротних бажань/стремлінь/

вад/нравів здійснюється виробленою часом поетичною моделлю, яка в кожного поета набуває своєрідних деталізацій.

Спорідненість поезики Сковороди та інших письменників з Горацією наявна у формі художнього поєднання показу коловоротних дерзань/вад/нравів із анафоричним їх вичисленням за виробленою морфосинтаксичною моделлю, фактори якої – це Горацієве *illum* (інший), Шекспірове *some* (хтось, сей, всякий):

Some in their Wealth...,

Some in their body's force...,

Some in their kawks and hounds,

Some in their houres

(*Хтось славиться багатством,*

Хтось силою тіла,

Хтось яструбаюми й мисливськими псами,

Хтось своїм будинками).

Григорій Сковорода використовує всі форми анафоричних термінів:

Всякому місту – звичай і права,

Всяка тримає свій ум голова;

Всякому серцю — любов і тепло,

Всякеє горло свій смак віднайшло.

Я ж у полоні нав'язливих дум:

Лише одне непокоїть мій ум.

Панські Петро для чинів тре кутки,

Федір-купець обдурити прудкий,

Той зводить дім свій на модний манір,

Інший гендлює, візьми перевір!

Я ж у полоні нав'язливих дум:

Лише одне непокоїть мій ум.

Той безперервно стягає поля,

Сей іноземних заводить телят.

Ті на ловецтво готують собак,

В сих дім, як вулик, гуде від гуляк.

Я ж у полоні нав'язливих дум:

Лише одне непокоїть мій ум.

Ладить юриста на смак свій права,

З диспутів учню тріщить голова,

Тих непокоїть Венерин амур,

Всякому голову крутить свій дур.

В мене ж турботи тільки одні,

Як з ясним розумом вмерти мені.

Знаю, що смерть — як коса замашна,

Навіть царя не обійде вона.

Байдуже смерті, мужик то чи цар, —

Все пожере, як солону пожар.

Хто ж бо зневажить страшну її сталь?

Той, в кого совість, як чистий криштал...

(Продовження на 16 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СІ)

(Продовження з 15 с.)

Крім використання підкреслених анафоричних термінів, Сковорода вводить іменні уособлення: *Панські Петро для чинів тре кутки*, / *Федір-купець обдурити прудкий*.

Картина коловоротних людських стремлінь наявна й у творі Міхая Емінеску *Послання I-е*, що спочатку було назване *сатиною*, як і решта *Послань*. Вірші твору, названого в оригіналі *Scrisoare (= Лист)*, – це форма комунікації в *реальному часі*, сам же поет запрошує читача до умовної спокійної конфесії з ним, проведеної тихою ніччю, коли він (поет) з-під далекого місячного сяйва оглядає Землю, на якій відбувається світова *вистава/спектакль, панорама* людського життя. Дії персонажів людської емінесківської панорами синонімічно подібні до дій персонажів Сковороди, правда, не без авторських емінесківських деталізацій. У пісенному дискурсі використано терміни афористичної мовностилістичної моделі, синонімічно виражені властивими румунській мові словами: *unul (= укр. той), altul (= укр. сей)*:

«*Un rege ce-trânzește globu-n planuri pe un veac*»
(«Король, що ділить земну кулю...»);
«*Când la ziua cea de mâne abia cuget-un sărac*»
(«А бідняк ледве думає про завтрашній день»);
«*La acelaș șir de patimi deopotrivă fiind robii*,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neqhiobi»
(«*Безсилі чи сильні однаково бувають рабами*
пристрастей»).

Горацієва тема гонитви за багатством адаптована Сковородою до реалій його часу і вона набуває відтінку критики соціальних «нравів». В адаптації Міхая Емінеску Горацієвої теми гонитви за багатством критичного відтінку немає, факти представлені лише як поведінкові дії. Цікаво відмітити, що в обох поетів гонитва за багатством кінчається непоборністю смерті, синонімічне значення якої зображене художньо по-різному: у Сковороди смерть не зважає, чи то цар, а чи мужик, і всіх «пожирає, як солону пожар». В Емінеску смертельний «розрахунок» зі смертю поданий народною приказкою – життєві змагання людини прикриє... лопата глини, бо всіх їх (змагань) ледве вмістити... між чотири дошки домовини. Висновок обох поетів теж спільний: ціложиттєві

дерзання/змагання – це *марнота марнот*, згідно з Еклезіатським поглядом.

Сучасна румунська сквородіана намагається якомога повніше представити «українського Горація». Доказом цього є той факт, що у 2022-му році Григорія Сковороди у журналі «Наш голос» почергово були надруковані статті: «Світ ловив мене, та не спіймав» редакції «Нашого голосу» (№ 331); «Золото свободи Григорія Сковороди» Володимира Антофійчука // «Н.г.» (№ 332–333); «Біблійна символіка в інтерпретації Сковороди», передрук статті Магдалини Куцюк // «Н.г.» (№ 334–337); «Префігуральна модель образу Ісуса Христа у творчості Гр. Сковороди» Наталії Левченко // «Н.г.» (№ 338–339); «Боротьба між добром і злом у Сковороди», передрук статті Магдалини Куцюк // «Н.г.» (№ 340); «Життя як бурхливе море», передрук статті Магдалини Куцюк // «Н.г.» (№ 341); «Григорій Сковорода: «Кольцо» як прообраз світу» Наталії Левченко; «Григорій Сковорода – Міхай Емінеску: мислиме співзвуччя всесвітньої теми марноти життя» Івана Ребошапки // «Н.г.» (№ 342) р.

До поступу «Нашого голосу» долучилися викладачка університету міста Клуж-Напока Міхаела Гербіл румунськими перекладами статей Магдалини Куцюк «Poezia lui Hryhorii Skovoroda „Despre Cina cea de Taină sau despre veșnicie”» («Ecouri ucrainene», Nr. 42); «Potopul șarpelui» («Ecouri ucrainene», Nr. 43); та студентка Джессіка Більчик із перекладом статті Магдалини Ласло «Călătoriile în străinătate ale lui Hryhorii Skovoroda», («Ecouri ucrainene», Nr. 36).

У сурівському «Curierul ucrainean» появилася стаття Євсебія Фрасинюка «Hryhorii Skovoroda – Livada cânturilor Divine», переклад статті Магдалини Куцюк «Scrierile lui Grigori Skovoroda în perspectiva religiei comparate», стаття Івана Кідещука «Hryhorii Skovoroda – un precursor al timpurilor noi: «Livada cânturilor Divine».

10-го грудня 2022 року в університеті Клужу-Напоки відбулося вшанування 300-річчя від народження Г. Сковороди, організоване доцентом Іваном Гербілем, який виступив з відповідною доповіддю. Про даний захід було написано в статті «Omăgierea lui Hryhorii Skovoroda la Cluj-Napoca», надрукованій у «Curierul ucrainean» nr. 471-472, січень 2023.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

РОБОТА З МЕДІЙНИМИ ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ТА КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Текстоцентричний підхід до навчання української мови тісно переплітається з одним з інноваційних методів – функціонально-стилістичним. Мовознавці сходяться на тому, що ключовою категорією цієї методики є текст як найвища мовна одиниця та водночас результат мовленнєвої діяльності; у тексті розкривається стилістичний та експресивний потенціал усіх мовних засобів. З огляду на зазначене вивчати фонетичні, словотвірні, лексико-стилістичні, морфологічні та синтаксичні мовні одиниці досить ефективно на основі текстів різних стилів та жанрів. У зв'язку з цим одним з важливих напрямів педагогічної діяльності є практична спрямованість уроків, актуалізація та застосування «фонових знань» під час роботи з різностильовими й різножанровими текстовими фрагментами.

З метою розвитку комунікативних та когнітивних здібностей учнів, критичного, аналітичного, креативного мислення доцільним вбачаємо інтегрування основ медіаграмотності в традиційні шкільні предмети, зокрема в курс української мови. У цьому аспекті важливе значення на уроках та факультативних і гурткових заняттях з української мови мають актуальні публіцистичні тексти, зокрема тексти газетних жанрів, які, на відміну від інших видів медійних текстів, більш повні та обґрунтовані. У навчально-методичній літературі з української мови основою для тренувальних вправ зазвичай є тексти художньої літератури, рідше – фрагменти розмовного мовлення, а окремі фрагменти медійних текстів використовують ще рідше. Тож пропонуємо розробку вправ для актуалізації та поглиблення знань учнів з різних рівнів мови та для розвитку зв'язного мовлення на матеріалі текстових фрагментів блогу чернівецького часопису «Молодий буковинець».

I. Лексико-фразеологічний рівень.

1. Пригадайте, що таке неологізми? З'ясуйте, які слова є неологізмами у наведеному фрагменті газетного блогу. Поясніть лексичне значення нових слів іншомовного походження та доберіть до них українські відповідники.

Так-от, я відверто не можу придумати, чим зайняти сина на період **локдауну**. Ні гуртків, ні розважальних центрів, ні кіно, ні театрів, ні концертів, ні «тусовок»... А на довершення ще й снігу немає. Ще з

позаминулого року на горищі свого часу чекає **сніжокат** – круті санки з кермом, які син собі придбав на заколядовані гроші. То пішов би їх випробував. Але ж нема на чому! (...)

Вже кілька разів син мені заявляв, щоб я не заходила ближчих пів години до його кімнати, бо він знімає відео для «Тік-Току». А оце він мені днями озвучив, що хоче стати блогером. Бо мріє, мовляв, бути схожим на свого улюбленого блогера з Білорусі. Все це у мене почало викликати тривогу. Тож я провела з сином серйозну розмову щодо того, як себе поводити в Інтернеті, жорстко обмежила час користування **гаджетами** (блог Г. Олійник).

2. Прочитайте текст. Знайдіть фразеологізми. Поясніть їх значення. За потреби скористайтеся фразеологічним словником.

Ось, наприклад, факт: посеред дороги переодягнені парубки зупиняють машини і просять за проїзд у водіїв кошти, не пропускаючи. І при цьому не віншують, не щедрують, як-то прийнято. Маланка, кажуть, традиції такі. Проїхавши зо шість «пропускних маланкових пунктів», можна в **добрячу копійку влетіти** (блог Ю. Пацаранюк).

На зупинці «Автовокзал» до тролейбуса зайшла дівчина із великою сумкою. За це вона **отримала «на горіхи»** від кондукторки. «Взяли моду зі сумегами на тролейбусах кататися. На таксі – не варіант?» – обурюється жінка. Дівчина мовчки вийшла зі салону (блог Ю. Леськової).

II. Морфологічний рівень.

1. Перепишіть наведений фрагмент тексту з газетного блогу, вставляючи пропущені слова з довідки. Визначте, до якої частини мови вони належать. Зробіть морфологічний розбір трьох слів на вибір.

Замість квітів – _____ за колючкою

Якщо прогулятися спальними районами _____, то складається _____, що потрапив на занедбаний _____. Мешканці деяких _____ облаштували _____ на прибудинковій території. _____ землі загородили колючим _____, дошками, гіллям, палками, бильцями від старих _____.

(Продовження на 18 с.)

РОБОТА З МЕДІЙНИМИ ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ТА КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

(Продовження з 17 с.)

Садять петрушку, цибулю, часник, квасолю, навіть _____ (блог Н. Будної).

Довідка: клаптики, Чернівців, картоплю, враження, городи, хутір, дротом, петрушка, ліжок, багатоповерхівок.

2. Прочитайте фрагменти блогів. Підкресліть займенники. З якими частинами мови їх легко можна сплутати? Визначте розряд займенників. Які з них вживаються найчастіше? Вдома з будь-якої газетної статті випишіть займенники. Зробіть висновок щодо особливостей використання особових займенників у різних газетних жанрах.

Днями зі мною трапився випадок, який інакше, як дивом, не назвеш. Після нього мені б уже язик не повернувся сказати, що на світі мало добрих і порядних людей. Вони є, і мені на них, дякувати Богу, щастить. (...)

І ось мій телефон знову в мене, а я тримаю його, такого рідненького, в руках, і досі не можу повірити, що так буває. Шкода, що я з цієї доброю жінкою так і не познайомилася. Хотілося особисто подякувати їй (блог Г. Олійник).

3. Знайдіть у тексті зменшувально-пестливі форми слів. Визначте, до яких частин мови вони належать. Які ще частини мови можуть утворювати демінутиви? Які ви знаєте дієслова, що мають зменшувально-пестливу форму? Придумайте власний контекст із використанням демінутивів.

Світлана врятувала кішечку, яку викинули біля дороги, і тепер шукає для неї родину. «Руденький хлопчик з білим комірцем та шкарпетками шукає люблячого господаря. Можливо, саме це пухнасте сонечко осяє ваше життя», – так поетично пише ще одна волонтерка. Оксана хоче влаштувати двомісячну кішечку, яка любить, коли з нею граються і чухають за вушками (блог Н. Будної).

4. Фізкультхвилинка. Перед вами невеличкий текст, у якому треба визначити всі частини мови та підрахувати їх кількість. А зараз пограємо: пострибайте на правій нозі стільки разів, скільки ви знайшли іменників, на лівій – скільки займенників. Поставте руки на пояс і нахиляйте корпус вправо-вліво стільки разів, скільки нарахували числівників. Присядьте стільки, скільки дієслів. Враховуючи кількість виявлених прикметників та дієприкметників, похитайте головою вперед-назад, а прислівників та дієприслівників – вправо-вліво. І, нарешті, поплескайте у долоні стільки разів, скільки у тексті знайшлося службових частин мови.

Із давніх-давен кожен українець починав прибирання за парканом свого подвір'я, потім уже у своєму дворі, і лише потім у хаті. Давайте повернемося до цих народних традицій і зробимо території біля наших будинків чистими та квітучими. Щиро вдячна людям, які садять дерева, кущі та квіти. Бачиш це – і душа радіє (блог Н. Будної).

III. Рівень визначення функційно-стилістичних особливостей мовних засобів. Культура мови. Елементи практичної риторики.

1. Розгляньте фрагменти блогів. Визначте, де автори застосували риторичне запитання, риторичне ствердження та риторичне заперечення. Придумайте власні контексти з відповідними стилістичними фігурами.

Відтоді я частіше стала звертати увагу на поведінку людей і помітила дивну тенденцію. Так, прогулюючись вулицею Кобилянської, бачу, що до урн сміття доносить переважно молодь, старші ж, де йшли, там і викинули. Залишити стаканчик із-під кави на лавці? Звичайно. Кинути людям недопалок під ноги? Без питань (блог Ю. Леськової).

Далі чоловік починає критикувати засоби масової інформації Чернівців, які він, судячи з усього, не дивиться, не читає і не слухає. Але свою «думку» щодо них має. Тут я вже вирішила підтримати розмову.

– Ось скажіть, хто зараз в ЗМІ працює без вказівок зверху? Ніхто. Всі під кимось ходять (блог Ю. Леськової).

2. Прочитайте подані текстові фрагменти. Визначте та підкресліть у них плеоназм і тавтологію. На ваш погляд, чи бажаною є словесна надлишковість у газетному дискурсі? Який з цих стилістичних прийомів вважається виправданим та доречним у медійному тексті?

Тож треба зауважити, що наша міська рада доволі потужно оновилася, і нам лише залишається чекати, аби представники нової команди таки зуміли з'ясувати, чим вони повинні займатися. Скільки на це їм знадобиться часу, покаже тільки час (блог Я. Волощука).

Хочу заплатити за комунальні послуги, бо не знаю, що потім буде (...) А я звик платити щомісяця, аби не мати боргів. Отримую пенсію й одразу йду платити. А на продукти та ліки залишаються копійки, – скаржиться літній чоловік років 80-ти (блог Н. Будної).

Цього року минає 250 років від часу заснування монетного двору в Садгорі. Дата і дата, що із того. Та для садгірчан це чудова нагода нагадати про свою

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИПЕНЬ

4 липня

• 138 років від дня народження Івана Доцьвіника (1886-1973), українського письменника, перекладача та педагога.

7 липня

• 71 рік від дня народження Анни Трайсти Рушть (1953 р.), української письменниці та викладачки.

8 липня

• 34 роки від дня смерті Ірини Левинської (1907-1990 р.), української письменниці.

15 липня

• 61 рік від дня народження Лучіки Міжок (Арделян) (1963 р.) – публіцистки, укладачки підручників, викладачки.

16 липня

• 109 років від дня народження Оксани Мельничук (1915-1957) – української поетеси.

21 липня

• 83 роки від дня народження Василя Кліма (1941-2011), українського письменника.

27 липня

• 19 років від дня смерті Степана Ткачука (1936-2005), українського письменника, перекладача, публіциста, культурного діяча, інженера, першого голови Союзу українців Румунії та першого депутата українців Румунії в Парламенті Румунії.

30 липня

• 65 років від дня народження Мирослава Петрецького (1959 р.), українського артиста-співака, публіциста, педагога, голови Мараморської філії СУР.

31 липня

• 80 років від дня народження Іляни Дан (1944-2020), української публіцистки, вчительки.

багатогранну історію. До 245 річниці небайдужі жителі цього колишнього району започаткували низку заходів відзначення ювілею (блог Я. Волощука).

3. Прочитайте скорочену версію тексту з блогу про недбалість та байдужість чернівчан. Визначте, які стилістичні засоби та прийоми застосував автор у тексті. Напишіть есе про ставлення жителів вашого села/міста до природи. Використовуйте тропи, стилістичні фігури, афоризми, емоційно-оцінну лексику. Підготуйтеся до публічного виголошення власного твору.

От вам і європейське місто

Чернівці називають маленьким Парижем, українським Віднем та альтернативою Львову. Люди, які вперше приїжджають у Чернівці, не опускають голови донизу, милуючись архітектурою міста. Та за красивою картинкою, як це завжди буває, ховається бруд та відсутність побутової культури (...)

Так, прогулюючись вулицею Кобиланської, бачу, що до урн сміття доносить переважно молодь, старші ж, де йшли, там і викинули. Залишити стаканчик із під кави на лавці? Звичайно. Кинути людям недопалок під ноги? Без питань.

Та, аби повністю зрозуміти, як наші люди вмійуть смітити, мені вистачило зайти у свій під'їзд. Щоби потрапити туди, потрібен магнітний ключ, тож увійти стороннім неможливо. Тож коли я бачу засмічений усім, що заважає в кишені, ліфт, де ще й

іноді «ходять до вітру», роблю висновок: смітять і там, де живуть. Як свині в хліві поганого сільського газди (...)

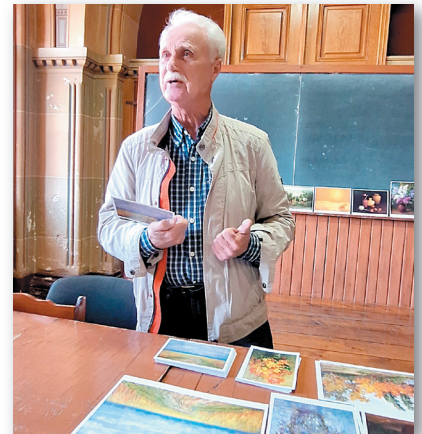
Є в нашого народу гарне прислів'я: «Не плюй в крилицю, з якої черпаєш воду». Та не всім чернівчанам цей вислів зрозумілий. Тож, прогулюючись, дивіться під ноги, а кожний зайвий папірець донесіть до смітника. По-іншому нам ніколи не стати не лише маленьким Парижем, а й просто Чернівцями (блог Ю. Леськової).

Вивчаючи той чи той розділ української мови, можна наводити цікаві приклади до навчального матеріалу на уроках, обговорювати авторські медійні тексти на факультативах та уроках мовленнєвого розвитку, давати оригінальні домашні завдання, пропонувати різноманітні проєктні роботи (індивідуальні та групові). Одна з ефективних практик – підготовка шкільної стінгазети чи онлайн-ресурсу, де учні презентують власні матеріали, аналізують і редагують чужі тексти тощо.

Використання медійних текстів на уроках української мови, забезпечуючи впровадження медіаосвіти, поперше, актуалізує та розширює знання школярів з лексикології, фразеології, морфології, стилістики основами практичної риторики; по-друге, розвиває зв'язне мовлення та творчі здібності учнів, сприяє чистоті та збагаченню мовлення; по-третє, сприяє розвиткові комунікативних і когнітивних здібностей.

Поет і художник АНАТОЛІЙ КИЧИНСЬКИЙ

Знатний поет і художник Анатолій Кичинський (4. 04. 1950) – уроженець сонячної Херсонщини, автор близько двадцяти книжок, сотень картин, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2006) – нещодавно гостював на зеленій Буковині зі своєю новою збіркою віршів «Жива і скошена трава» (2024). Його, неповторного майстра слова і блискучого оратора, гостинно й бажано приймали різні вікові аудиторії, сповна насолоджуючись витонченою класикою високопоетичного Слова і неповторним голосом, милуючись багатобарв'ям південноукраїнського степу. Світ його художніх образів – у дивовижних відкриттях того величного, що криється у, здавалось би, буденному й непримітному, навіть байдужому для звичайного ока. Як, приміром, у непоказній бруньці, яка й у зимові морози терпляче чекає весняного тепла, щоби своїм буйним вибухом засвідчити гармонію земного й небесного. Або в самотньому листочкові, що мужньо тріпоче на холодному вітрі, доостанку тримаючись за гілку. А ще – в незбагненному відчутті ритму часу, його раптової мінливості чи й нелогічності. Хай кожен, хто торкнеться струн цієї добірки віршів Анатолія Кичинського, відкриє для себе радощі й тривоги того світу, в якому живе!

Володимир АНТОФІЙЧУК

Анатолій КИЧИНСЬКИЙ

* * *

Малесенька, малюсінька, манюнька,
одним одна, самісінька-сама,
на яблунці розкрила дзьобик брунька,
а навкруги – куди не глянь – зима.

Така стоїть у світі холоднеча!
Такі сніги! А брунька – за своє:
лишень розкрила дзьобик – і щебече,
висьохкує, цвірінькає, кує.

Та все про те, що літо – недалечко.
Про те, що дзьобик – це іще не все:
крім нього, в неї ж є ще і гніздечко,
в якому вона яблучко знесе.

* * *

Золота моя жінко, золота моя муко,
я до неба злітав, я тинявсь, як мана,
я, цілюючи подумки золоті твої руки,
і сміявся, і плакав, як дитина мала.

Ти проходила мимо золотою ходою,
зачепила крилом золотим, а затим
сіру землю зробила мені золотою.
Вже і небо над нею стає золотим.

Ти прийшла і пішла, та ще довго тремтіла
золота твоя тінь на моєму житті.
В небі серця мого, мов зоря, пролетіла
і лишила на серці сліди золоті.

Золота моя птахо, золота моя осене,
так ніхто ще не міг золотити мені.
Скільки часу минуло, а я ще і досі,
мов листок, на твоєму золотому вогні.

2004

* * *

Світяться трави, світяться трави.
Мініться-грає проміння трави.
Трави – наліво, трави – направо.
Ген від коліски... гай-гай! до труни...

Світяться трави, світяться трави.
В кожній травині сонце шумить!
Трави – наліво, трави – направо.
Кожна травина в серці щемить.

Хто ж це так густо їх сів уперто?
Хто їм наплавав стільки роси?
Хто їх, мов душу свою, обезсмертив?
То все народ твій. А хто ти еси?

Світяться трави, світяться трави.
Йдеш у вологому світлі трави.
Друже мій бравий – Боже мій правий,
Світ сотворивши, себе сотвори.

На відстані сльози

На відстані сльози осінній сад стоїть,
одним один листок шумить мені у ньому.
Шумить мені листок, погойдуються віть,
вітаючи мене з поверненням додому.

На відстані сльози над полум'ям рудим
стоїть холодний дим до самого неба.
Холодний і гіркий іде у небо дим.
Теплішого мені й солодшого не треба.

На відстані сльози ідуть за днями дні,
одним одне вікно горить мені між ними.
Горить мені вікно у рідній стороні,
щоб я не заблукав між вікнами чужими.

На відстані сльози, ковтаючи слова,
кладу своє лице у мамині долоні.
І хай мені у них життя моє сплива.
Не сплинули б вони, від сліз моїх солоні.
1987

* * *

Відлітають. Слова. Мов за вітром. Одні снігурі
зігріватимуть віти і серце безлистому саду.
Я сповна заплатив золотий, мов Орда, цій порі.
Ця данина – за щастя, котре вже далеко позаду.

Відлітають слова. Все частіше мовчу. Саме так
замовкає вода, переходячи в кригу. Сьогодні
саме так замовкав мій смертельно поранений птах,
відлітаючи з піснею в позанебесні безодні.

Відлітають мої не почуті тобою слова.
Мовби саду без листя, без них мені буде, допоки
не прорветься крізь кригу моя невгамовна трава,
лиш почувши твої, в мою зиму спрямовані, кроки.

Завтра випаде сніг і твої поховає сліди,
по яких ти збиралась от-от повернутись до мене.
Що б не сталось – вертайся! Але –
повертайся назавжди!
Принеси в мою зиму оте наше літо зелене.

Той ковил неймовірний, що так і стелився під нас.
Ту ріку, крізь яку ми вдивлялись прийдешньому в вічі.
Принеси в мою мить той тобою зупинений час,
без якого мені перед вічністю дихати нічим.
2015

* * *

Оце – мій меч. А це – мій плуг.
Он – ворог мій. А ось – мій друг.
А вся моя тривога – в тім,
що ніяк не збагну,
чи це дорога на війну,
чи це з війни дорога.
2003

В гостях у мами

Даремно осінні дощі
стіною стоять перед нами.
Так легко стає на душі –
ми їдемо в гості до мами.

Позаду міська суєта,
надій поруйновані храми...
Позаду – літа і літа...
Ми їдемо в гості до мами.

Ми їдемо в тихе село,
в якому давно нас немає.
Ми їдемо в тихе село,
яке нас іще пам'ятає.

Ми їдемо в тихе село,
де кожне обличчя – знайоме.
Нам двічі в житті повезло:
ми їдемо з дому – додому.

І знову отам, де райцентр
ледь-ледве замріє вогнями.
Стрічатиме нас деревце,
посаджене в юності нами.

І знову останнім листком
воно затріпоче над нами
і стане останнім містком
в дорозі до нашої мами.

І буде стежина сира.
І буде рукою подати
до нашого з вами села,
до білої нашої хати.

Ми їдемо ночі і дні.
Ну як воно сталося з нами,
що їдемо, їдемо – і
ніяк не доїдем до мами.
1977

* * *

Січень. Йорданські морози.
Віршам Святого Письма
холодно. В душах – зима.
Вимерзло все. Навіть сльози.
Авеля більше нема.
Каїнів, Боже кишма!
Надто невтішні прогнози.
Свічка померла. Пітьма.
Слово, пройшовши сліпма,
тягне до прози.

2003

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІТЕРАТУРА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Література під час війни – це й обов'язок, і святотатство водночас.

Як усе це поєднати – велике питання.

Володимир ЄРМОЛЕНКО

До початку Війни Росії проти України румунському пересічному читачеві, і не тільки, дуже рідко попадали до рук твори українських письменників, тому вони не знали майже нічого про сусідню українську літературу і взагалі про культуру. Лесть не кожен співбесідник намагався тебе приємно вразити своїми знаннями української культури, чим нагадував Маяковського: «Знаємо лиш український борщ. Знаємо ще українське сало. І з культури знань не широченько: окрім двох уславлених Тарасів – Бульби та відомого Шевченка...» (*Борщ Україні*).

Румунський читач мало знає й про інші сусідні літератури: болгарську, сербську та угорську, але в цьому не його вина, а вина письменницьких спілок, які слабо співпрацюють між собою, видавництв, літературних агенцій, перекладачів і т. д. Якщо до грудневої революції 1989 р. Видавництво «Cartea rusă» («Російська книга») видавало твори українських класиків, як Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Володимира Короленка та інших, то після грудневих подій, окрім перекладів, виданих Союзом українців Румунії – антологій поезії та два томи прози Тараса Шевченка, перекладених Степаном Ткачуком, поетичних творів Івана Франка та *Енеїди* Котляревського у перекладі Аурела та Йона Ковачів, перекладів отця Корнелія Ірода (Франкові *Коли ще звірі говорили* та *Лис Микита*, *Життя Тараса Шевченка* Павла Зайцева, *Журнал Тараса Шевченка*, студії Тамари Носенко про румунського письменника Лівію Ребряну та *Дама останнього лицаря* Галини Тарасюк, остання спільно з Марією Семенюк-Гошук та Михайлом Гафією Трайстою) та перекладів Михайла Гафії Трайсти (*Клітка для вивільги* Володимира Даниленка, *Час Миколи Хомича та Кров папороті* Ігора Гургулі) – у румунських видавництвах вийшли всього три книжки – два романи Юрія Андруховича: *Московіяда* (видавництво «All», 2010 р.) та *Дванадцять обручів* (видавництво «RAO», 2010 р.) у перекладі Івана Ребошапки, та роман Оксани Забужко *Польові дослідження з українського сексу* (видавництво «ART», 2008 р.)

Варто згадати переклади Марії Гошук, які появились в кишинівському видавництві «Cartier», в сусідній Молдові, романи Сергія Жадана *Джаз на Донбасі* (2017 р.), *Інтернат* (2021 р.) та *Anarchy in the UKR* (2021 р.), а також роман *Рекреації* – Юрія Андруховича.

Починаючи з 24 лютого 2024 року інтерес до української літератури зростає: літературні журнали починають друкувати переклади, або навіть оригінальні твори українських письменників, поезію та коротку прозу, інтерв'ю з українськими письменниками, відразу стає дуже престижно, щоб кожний літературний фестиваль

мав чимбільше запрошених українських письменників. Надіємось що і видавництва почнуть видавати переклади творів українських письменників. Перший крок уже був зроблений видавництвом «TREI», яке видало роман Юрія Андруховича *Радіо Ніч* – презентація якого відбулася цього року на Міжнародному книжковому ярмарку Bookfest, а також незабаром у тім самім видавництві, появиться роман Софії Андрухович *Амадока*, обидва у перекладі Михайла Гафії Трайсти.

пліч о пліч із джинами
або
«Куля у поезії
Людмили Дядченко»

Людмила Дядченко
Liudmyla Dyachenko

пліч-о-пліч із джинами
cot la cot cu duhurile

Дуже приємно, що румунські культурні діячі засуджують російську агресію проти України та дедалі більше зацікавлюються українською культурою.

Нещодавно у видавництві «EIKON» появилася двомовна збірка поезій Людмили Дядченко *пліч о пліч із джинами*, перекладена на румунську мову Марією Гошук, з передмовою «Куля у поезії Людмили Дядченко» Петера Шрагера – голови філії перекладів Спілки письменників Румунії. Презентації збірки відбулися 24 червня в містах Брашов та Сіная, 25 червня в місті Тиргшовіште, 26 червня в місті Плоєшть, 27 червня в Бухаресті, в Музеї румунської літератури, а 29 червня в місті Галац, у рамках Міжнародного літературного фестивалю «Поезія – Дунайський порт».

Поетеса Людмила Дядченко народилася 1988 року, в Києві, вона є віцепрезидентом Асоціації українських письменників, експертом Всеукраїнського літературного рейтингу «Книжка року» та доктором філософії (теорія літератури), її наукові інтереси: міфопоетика, герменевтика та просторові студії.

Людмила Дядченко є авторкою поетичних збірок *Плата за доступ* (2011 р.), *Курка для турка* (2017 р.), *Кедем* (2021 р.) *Magnetic Storms* (США, 2023 р.) «La Fobia dei numeri» (Італія, 2023 р.) «The color of geography» (Греція, 2023 р.). Також є учасницею та переможницею багатьох літературних фестивалів, відзначена Міжнародною українсько-німецькою премією імені Олеся Гончара (2018 р.) та переможниця літературного конкурсу «Поезія гранатових відтінків» (Асоціації діаспори Азербайджану).

Окремі вірші поетеси були перекладені англійською, іспанською, арабською, грузинською, китайською,

румунською, грецькою, хорватською, боснійською, албанською, болгарською, російською, азербайджанською та турецькою мовами.

Після початку війни, Людмила сховалася під Києвом, у дідуса та бабусі, вирішила залишитись на рідній землі, і залишилась, терпіла, страждала. Коли Київщину було звільнено, вона повернулася до столиці й почала працювати в уряді.

Петер Шрагер пише у передмові до збірки: «В її вірші райські солодкі черешні в місці якого нема містилося страшне передчуття і Людмила відчувала те, що сталося, оскільки абсолютно невиправдана агресія проти її країни, України, почалася ще вісім років тому. Звісно, не можна обмежувати її поезію з України, країни, яка сьогодні дуже страждає, лише сьогоднішнім стражданням, але в її поетичному мисленні та почуттях існує екзистенційна сторона, яку ми знаходимо у вищезгаданому вірші, в якому йдеться не про *ubi sunt, quo vadis*, а радше про те, чому існую, для чого існую: *що залишиться після мене?* – запитує себе поетеса, і йдеться не про матерію, а про дух, а для поетеси ця дилема пов'язана з тим, чи протримається поезія й чи залишиться в колективній пам'яті людства, так само як залишаються культурні пам'ятки інших творців: *хоча що лишається від усіх: символ, спогади, чи брехня? / від ісуса – хрест, від ван Гога соняхи, від гюго – квазімодо...*»

А в приписці до передмови її автор пише: «З одного боку, ця мерзенна війна є великою трагедією для українців, але й для людства. Це доказ того, що надія людей на те, що вони можуть засвоїти урок Другої світової війни, є радше надією, яка залишилась замкненою в скриньці Пандори. З іншого боку, це був привілей і можливість ближче пізнати мужність і рішучість, винахідливість і красу гідного і безстрашного українського народу. Актори та спортсмени, звичайні люди, стали у критичні моменти національними героями, героями людства. Українська культура, цивілізація і мистецтво стали для нас набагато ближчими, навіть ріднішими й спорідненими з нами духом. Українська культура не обмежується композитором рівня Миколи Лисенка чи поетом й художником Тарасом Шевченком – чийм бюстом можна помилуватися в парку Герестреу, але вона розкрила нам поетів з великою силою слова, таких, як Людмила Дядченко, цінних візуальних митців, які з'явилися торік на стінах бухарестських галерей. Зараз ми їх бачимо і захоплюємося їхньою культурою, яку росіяни марно намагаються стерти з лица землі, ніби вона й не існує».

Михайло Гафія Трайста, Володимир Лукович, Сільвія Забарченко, Людмила Дядченко, Корнелій Ірод, Марія Ірод та Степан Крістіян Давід Трайста

Людмила ДЯДЧЕНКО

* * *

через українські бур'яни й аж до самого санскриту
іти і збирати на вуха чужі абетки
позавчора виходить на шлях знову поговорити
післязавтра гукає з-за вечора «де ти?»
тут раніше лягає сонце на рогах у корів
і вітри безіменні збігаються до водопою
цей сарказм фатум що за руку мене привів
не зникає нікуди і нас тепер двоє
одягти в кольорове сарі забіганий день
попрощатись похапцем аби вчасно новий прожити
твоя мова не каже куди і як довго ти йдеш
може вдасться домовитись із санскритом

* * *

вітер міняє напрямки але дме
дощ не такий рясний але накрапа
все що впізнав старий пес – це мене
вчувши лише аромат мого зодіака
скільки тут не топтала сліду нога? –
все через карти сплутані відсутність вай-фау
вітер міняє силу – причина є дорога
через усе це важко тебе шукаю
не вистача терпіння вернутись в пил
кусня землі рідної яка доточить
всього що хочеш. але бракує сил
глянути старому собаці в очі

* * *

спалений осінню материк на якому тісно
де трохи боязко вліпати у будні. але красиво:
як листя березове – ніби розсипані чіпси
під дощ чи пиво

сюди судна приходять часто. бо глибина і скелі
бо звідки не глянь – самотність видно мітку
закутані берегом землі у східній постелі
із пам'яттю про людей що були тут влітку

а поки туман як сир подвійний на піці
зі спеціями диму залазить у камери та екрани
вліпти у будні як муха у мед ненав'язливо вчиться
зором душею станом

* * *

тут не має річки яка б замерзла
і дітей до яких зазира дід мороз
тут ні пруста ні джойса ні езри
на полицях галявини. ось
майжн все. пригостивши увагою птахів
і мовчання ягнят розділивши
мов шпигун що живе тільки страхом
викриття не дивлюся хто пише
тут сусіди бачать як у чистій воді
в простирадлах заритий що за хаєм
холод сковує рухи. і я тобі
не дзвоню. не пишу. не посміхаюсь.

Корнелій ІРОД

Весела божевільня I

(Продовження з № 360)

Ще зі січня 1960 я жив у актора Національного театру Петре Патрашку на вулиці Поменірі № 9 (сьогодні – Яні Бузояні), вулиця паралельна з Каля Гривіцей, навпроти мосту Грант. За цією адресою знаходилася невелика будівля на чотири квартири і службове помешкання у підвалі. Петре Патрашку займав одну із тих двох квартир, що були внизу, а саме ту, що навпроти вулиці перед парком. Був він розлучений і жив лише зі своїм сином Мігаєм, учнем п'ятого чи шостого класу. Винаймав я у нього кімнатку так звану «для служниці» (3 на 2,50 метрів), що біля кухні, з якої виходилося у чорний хід, а комірне я міг вибирати: або 25 леїв на місяць (це вартість десятих пачок дешевих цигарок «Карпаць»), або доглядати, щоб о 12 годині (коли здебільшого Патрашку був на репетиціях) його Мігай, закінчивши писати домашні завдання, обідав і вчасно йшов до школи; а його школа була на відстані якихось 200 метрів на окраїні парку «Трудяща Румунія» (колишня назва – «Королева Марія», до якої муніципалітет повернувся після 1990 року). Спершу я вибрав другий варіант «комірного», який був вигідний і господареві, до закінчення факультету (був я тоді на п'ятому курсі). Але пізніше, коли влаштувався на роботу, я вже не міг доглядати за хлопцем (о 12.00 я завжди був на роботі) і перейшов на грошове комірне. А між часом і Мігай підріс і міг виконувати щоденну програму й без мого нагляду.

Між нами була згода. Мігай виявився дитиною слухняною, а його батько – порядною людиною. Коли повертався він з театру опівночі, а то й пізніше і бачив, що в мене ще світиться, запрошував пограти в кості (у кухні, щоб не турбувати сон свого сина). Гра розгорталася спокійно, а сперечалися ми лише з політичних питань, головню, коли Петре Патрашку твердив таку нісенітницю, ніби москалі (він не вживав слова *радянський*, а Румунію називав *Ренереєю*, від РНР, тобто Румунська Народна Республіка). Отже, москалі та американці не тільки не вороги одному, а навіть змовники в усіх головних питаннях. Я завзято перечив йому, наводячи переконливі аргументи з газет *Скинтея* та *Скинтея тінеретулуй*, а головню з того, що учили нас на факультеті. Він закипав, гучно закривав коробку – тобто кінець нашій грі, – припалював цигарку *Олт*, жадібно затягувався

кілька разів і, нервово роздуваючи ніздрі, накидався на мене:

– Слухай, Нелу! (Всі так називали мене тоді.) Що за чортова мама! Ти не розумієш?! А я гадав – ти розумний хлопець... Ану, будь уважний! Припустімо, що висота всіх людей земної кулі, оцих майже два мільярди (стільки людей жило тоді на світі, а сьогодні вже майже 8 мільярдів...), не перевищує 2 сантиметрів, а єдині люди заввишки 1,80 м – це тільки я і ти. І що нам тоді робити? Воювати один проти одного? Ні в якому разі! Ми що – подуріли?! Найпростіша логіка підказує поділити світ між собою, правда? Тобі один мільярд, а мені другий мільярд. Роби з ними, що хочеш, а взагалі, хай обслуговують нас, чи не так? І хіба будемо ми вже такими дурнями, щоб битися між собою?! Але щоб порадувати своїх затурканих підлеглих і заставити їх підібгати хвоста, ми час від часу будемо сваритися, лаятися й погрожувати один одному бійкою – хай радіють дурні. А ми не зійшли з глузду битися по-справжньому! Зрозумів? А ти мені свою *Скинтею* тичеш...

Про талант і взагалі про артистичну кар'єру Петре Патрашку я мало знав. Бачив я його в двох-трьох п'єсах, але ні в одній реплік він не мав. В одній торопів мовчки на варті біля брами фортеці, в іншій служив у якогось пана і – теж без репліки – двічі підніс панові на таці склянку води. А розказують, що в довоєнні роки в театрі на нього покладалися неабиякі надії. Грав він навіть у двох кінофільмах і то не в другорядних ролях. А дійшов Петре Патрашку стану статиста не через брак таланту, а через хворобу свого сина. Мігай ще не сповнив був два роки, коли лікарі відкрили в дитини туберкульоз кісток (на праву ногу він тричі оперований і все одно шкутильгав). Щоліта їздив Патрашку з хлопцем по два місяці на море, витрачав купу грошей на ліки, лікарі радили годувати Мігая дуже поживно, а, крім того, ще й жінка покинула його. Щоб заробити якнайбільше і покрити великі витрати, Петре Патрашку приймав будь-які ролі, а саме ті ролі, від яких відмовлялися інші більш вимогливі актори. І так з кожним театральним сезоном він падав все нижче й нижче, доки жоден режисер не доручав вже йому іншу роль, ніж рядового фігуранта.

Довідавшись про все це, я взагалі уникав заводити бесіду про театр. Але однієї ночі, граючи в кості, Патрашку запросив мене в театр:

– Ось два безплатні квитки – завтра ввечері дуже хороша п'єса. Місця таки в першому ряду. Запроси якусь дівчину або свого друга Євджена, – сказав він весело і якось хвалькувато, з чого я, мабуть, повинен був зрозуміти, що нарешті розподілили його на більш-менш головну роль.

Я справді взяв у театр Євджена Лумезіану (він був у мене кілька разів, а тому Патрашку знав його). Якщо не помиляюся, грав Петре Патрашку роль дворянина в якійсь п'єсі Шекспіра (можливо, це був «Король Лір»), не скажу точно в якій, бо дивилися ми з Євдженом недовго, лише до того моменту, коли Патрашку став жертвою дурного жарту своїх колег. Відомо, що в театрі люблять вдаватися до різних витівок. Пригадую, читав я десь про смішні моменти (для нас...), спричинені фіґлями нашого майбутнього великого драматурга І. Л. Караджале своєму дядькові-акторові Йорґу Караджале, який найняв юнака суфлером у своєму театрі. Було тоді нашому класикові 15-16 років. Йорґу грав у якихось водевілях. В одному – в ролі поміщика – заблудив десь у горах і нарешті, втомлений та голодний, сів на пень. А тут несподівано з'явився пастух. «Нема в тебе, юначе, чогось перекусити?» «Є в мене, добродію, лише шматок свіжого овечого сиру», – каже чабан і виймає з торбинки білий рушничок, в якому загорнутий сир. (Той сир купував Йорґу щодня). Пан жадібно накинувся на сир, але цього разу був то вже не сир, а гідкий кусок лою, повен волосся та сміття, бо суфлер підмінив смачний сир брудним лоєм. Певна річ, що дядькові не смакував брудний лій...

В іншому водевілі Йорґу Караджале – молодий кавалер, якого розлюбила наречена, а тому він вирішив покінчити з собою. Вийняв пістолет, приклав до грудей, натиснув на курок і... Пострілу не чути. Він клацнув удруге – теж нічого... Звідки йому знати, що племінник витрусив з револьвера капсуль? Але актор не розгубився. «Бачу, – каже він, – зброя попсована, чи що. Нічого. Для мого задуму – можу вжити кинджал...» Виймає стилет, прикладає до своїх грудей проти серця і... В той момент з-за кулісів пролунав постріл. Був то теж фіґель суфлера. А зал, замість страждати разом з нещасливим кавалером, вибухнув гучним реготом. Після цього дядько вигнав суфлера-племінника з роботи.

А з Петре Патрашку сталося ось що. Ще таки на початку першої дії, п'ять-шість королевих радників-дворян, між ними Патрашку – він був крайній, гордо поглипуючи кілька разів на мене та на Євджена, – стояли перед королівським троном: складали присягу вірності володареві. Вони хором вимовили присягу, чітко й голосно, і разом вихопили з піхов шаблі, щоб

Національний театр «Йон Лука Караджале»
(старий фасад)

у знак вірності схрещувати їх перед королем. Всім це вдалося, крім мого хазяїна. Він теж поквапився рвучко вихопити шаблю, але не вдалося. Його шабля залишилася в піхві, а Патрашку простягнув перед королем поверх решта схрещених шабель лише рукоятку. Оскільки був він крайній, увесь зал помітив інцидент. Та неприємний момент, мабуть, мав якось пройти, але Петре Патрашку геть розгубився. Він подурному й довгувато задивився в піхву – є в ній лезо шаблі чи нема? Далі став сколупати пальцем у піхві й час від часу винувато дивився на «короля», знизуючи плечима, тобто: є шабля, але, бісова, заціпеніла в піхві... Аж тоді глядачі почали сміятися, спершу – то тут, то там, далі сміх швидко охопив весь зал, і хтось подумав врятувати нещасного «дворянина» й опустив завісу.

Ще серед першої дії, не знаю чому, ми з Євдженом покинули театр. Може, подумали уникнути зустріч з Петре Патрашку після спектаклю і таким чином щадити певною мірою поранену гордість нашого знайомого або таки нам було просто жаль і незручно зустрітися в такий момент з ним. Не знаю, мабуть, потроху з кожного.

Відтоді я тим більше не заводив уже ніколи жодної розмови з Петре Патрашку про театр, і наші стосунки залишилися такими, якими були й доти – ніби нічого не сталося.

Наприкінці наступного року Петре Патрашку вирішив оженитися і сказав, що після того житиме у майбутньої дружини (вдова покійного генерала). Іншими словами, за законом, я теж повинен покинути квартиру. Та куди мені йти? Я, справді, був на списку Міністерства освіти серед тих, які були оправдані одержати помешкання, але бозна-коли те чудо мало статися.

(Далі буде)

Сидонія НИКОРОВИЧ

КАСАНДРА

(Продовження з № 359)

О, Божечку святий, стара з'явилася на оборі з якоюсь довгою дручагою. Касандра вийшла на поріг. А в неї руки і ноги тяжкі. Стара просто зайшла до стайні і ще щось там довго воркотіла.

Касандра сиділа на приспі. Було темно. Стара ще не слала. Щось так дуже проразливо занявало. Касандра вбігла до хорім.

Стара викинула на під kota. Кіт ще подивився вдолину, блиснули зеленим вогнем його очі. «Нечистий, нечистий», – щось говорило Касандрі. А інша думка противилась. Се той самий кіт, що вигрівався вднину на приспі. Кіт і ні. Здається, таки нечистий перекинувся на kota.

І де старий бариться? Страшно було їй сеї ночі. Борзо стягнула за пояс. Там була прив'язана до кінців крайки хустина з ладаном, васильком і смирною. Коби вуглик, вона трошки покадить і щезне чорт. Ой, він боїться ладану. Касандра взяла кілька сухих стебелець васильку і підпалила кришкою ладану. Рознісся хатою запашний дим.

– Гей, дівко!– вбігла, мов несамовита, стара з хатини, а за нею Семен.

– Гей, дивися, чи що не горить. Що се за дим. – Роззиралася по хаті і бідкалася.

Касандра сиділа неповоротно на лавиці.

– Гей, се якесь нещастя, ще хата згорить.

А Семен робив те саме, що мама.

«Але-бо тре їх нечиста сила, – думала Касандра. І була тепер вже певна, що в них дідько. – Ади, як їх тре по кутках. Ая, нечиста сила».

Вже знала.

Всюди позавівало. Гей, але тут віє вітер на градового хату. З усіх боків. Як ніч так день. Вууу... вууу... вууу. А яр повний снігу. Закрив собою верби, лиш верхки стирчать голі та чорні вгору. З цілого села, з усеї толоки тут сніг опирається. Так карабучить ним вітер, так гонить ним. А ліс з себе весь сніг видуває на градового город. Цілком Касандра відділена від села, від людей. А може, її всі люди обминають? Якось дивно подалеку держались від неї.

Одної неділі наймила Касандра службу. З хатніх ніхто не йшов. І чи се не був сильний доказ для неї, що в них нечистий і з нечистими мають до діла. Вона рано встала, ще темно було. Семен спав, але й у сні

не замикав рота. Убралася, як би перша багачка. Висока, годна, здорова. Стара замкнула за нею на ключ двері. Вона йшла, а радше бродила снігом, аж утомилася. Всі щось шептали навкруг і дивились на неї з погордою. Вона догадалась. Хіба диво? Вона ще й досі не мала кирпи. Може вона однісінька на все село, ага ще і її стара.

Їй стало прикро й соромно. Але що сама не вмiла зробити кирпу і таки стара противилась: «Нащо тобі має катання голову зривати». Ніхто з Касандрою не починав бесіди, ніхто не вітався з нею. Видно, вона вже до людей не належала. Навіть мама рідна її обережно оминала. Добре, що збулася доньки з хати.

День був поганий, низько, дуже низько сунулись сиві хмари. Якимись безформними клубами. А з них безперестанно сипались білі сніжинки. Перед полуднем прийшла Касандра додому, ніхто ані слова до неї не говорив. Мовчки з'їла. Вже як там хотілося їй їсти.

Старий потиху висунувся і пішов десь, ба навіть і стара вбралася в довжезний кожух і десь пішла.

Касандра розглядалася. Всюди по полицях якісь горнятка, глечики, квачі, себто обмотані шматочками патички. В кождім таким глечикі розроблене якесь мазило. А за сволюком всякі зісохлі зілля. Таких не бачила Касандра ще зроду. «Таки мусить бути все правда, що люди говорять», – роздумувала. Лише дивно їй було, що ще досі не бачила чорта. Перекинутого на кітку або пса, то бачила. Але все ж таки були сумніви. Чорт і не чорт.

– Семе... Семене чуєш? – підходила до нього спритно Касандра. – Ти не знаєш, що в тих глечиках?

– То тайна,– процідив.

– Ет говори, що за тайна? Та же мені, жінці твоїй, можеш сказати.

– Мама казала, що і тобі не можна.

– А мама звідки будуть знати?

Семен подурнів, не знав, що робити.

– Семенку, та скажи, – і складалася так перед ним.

– Та то одні від татарки, другі від прокази, та від золотника. А зілле – то одне до корів, а друге – то ліки.

– Ге, ге, ге. Бодай вас фармазонники!... Ото я попалася між файну фамілію. Семе... а ти видів чорта?

Він дивився своїми невиразними очима їй просто в лице. Очима, що якось блідаво розпливалися.

– Яка мудра... – сказав і погано засміявся. – Хотіла би таки всю тайну знати. Та мама би мене вбила, – та боязко поглянув на двері. – Я ще не видів, але ще буду.

– Агій на тебе, – і сплюнула молодиця вбік. – Хіба треба ще більшого дідька, як ти?

– Чекай, чекай... На Святий вечер приходять п'ятничка свята до нас і біс. І ще хтось приходять... чекай. Ага, градусник...

– Який біс?

– А той страшний над тими всіма щезниками.

Касандра перехрестилася інстинктивно і чула, як ціла в'яне. Ого, нема їй рятунку. Мусить їй щось шибнути. Вона довго тут не врятується між ними. Чого ніби так уявляє, як таке чує або бачить. То її той щезник потинає.

Може, вона вродилася в таку нечисту годину. А то яким світом вона могла би попасти в таку нечисту хату.

Доленько бідна, от таке-то її чекало.

Вже сполудня було, а старі не поверталися. Семен ходив наче на сторожі поміж всі ті глечики і байдуже недовірливо все дивився на Касандру.

Для Касандри була неділя чимсь страшним. Довга, довга а нудна. Нікуди піти. Но, а з Семеном не було що говорити. Касандра сіла під вікно і мимоволі думала про Никифора.

Хтось затупав перед хатою. Вона зараз пізнала, що хтось чужий. Зрадована вибігла до хорім.

– Ге, то ти, та й то раз здогадалася прийти. Чи то здогадалися прийти, пані матко.

– Оттак пішла і ніхто не знає з моїх, куди я пішла, – відізвалася прихожа.

Обидві молодиці посідали в великій хаті на лавицю.

– А сей несамовитий ще нігде не повіявся?

– А то куди?.. Ні ще.

– А він світами ходить. Лиш скоро його старий заставляє до роботи, так він зараз тікає від хати. Раз малим хлопцем як десь пішов, то не було його два роки. І навіть таки перед тогід його завше не було дома. Тому то так стара наставляла на те, аби оженився, та аби держався хати.

– А я?!

– А ти знаєш що? Я виділа в місті Никифора. Гей-бо файний. Такий драгун з нього, як має бути.

– Боже, Боже! – і ясна тінь покрила Касандрине лице. Радувалася, що хтось зайшов у хату та ще, що чула про свого любчика. Вона його три роки любила, і те минулося, як три слова сказати...

– Тато реклямував Никифора. Говорять селом, що він довго не буде служити. Може, таки ще навесні буде дома.

– Коби, любко, Бог дав. – І знов щось тепле загріло Касандрину душу. І сама не знала, чого раділа. Чи

вона не була відділена від села, від людей? Чи вона не невістка того страшного градового?

– А стара дома? – спиталася по довгій паузі чужа молодиця.

– Нема десь.

– Ой, шкода. Знаєш, моя корова перестала доїтися. Хочу, щоб заправила мені.

Касандра дивилася широко розтвореними очима.

– А вона, ва-а-а-ре, щось знає? – ніби сама собі не довіряла Касандра.

– О, як мудро!

Касандра вже не уважала на дальшу розмову. Нестямно відповідала і думала про Никифора.

Щось загуркало на поді. Чужа молодиця перелякано спитала:

– А то що? – і піднялася з лавиці.

– То кіт.

– Ей, де кіт? Кіт, небого, так не гуркає. То, відай, якийсь із тих...

Поволі недовірливо подалася матка до дверей.

– Як прийде додому, скажи, хай прийде корову мені заправити. Чуєш?

Вийшла.

Касандра сиділа сама в хаті й думала одно. Хіба три роки не те саме думала. Те думала, що любить Никифора, а дальше нічого, бо не могла своїм розумом нічого придумати. А сей, що ходив по хатчині, сей з незграбними рухами, отсей валовистий був для неї нічим. Так, гейби собі який пес ходив поперед неї. Ні не жалувала його, ні не милувала.

Помацала, чи за поясом є ладан. Він її ніколи не смів вийти. Ой, ні!

*

Накрила до вечері Святої. А то не так, як в Касандри дома. Повна земля сіна, прутиків та всякого зілля. Та всюди позакутках та з-поза сволоків стирчали якісь бичі, квачі. Касандра лиш приглядалася. Позасідали за стіл, а то ще для двох було накрито.

– А то для кого? – спитала цікаво.

То для п'ятнички святої, а то для біса, – сказав добродушно старий.

– А коли вони приходять? – питала дальше цікаво Касандра.

– То не вільно казати, бо не прийдуть, – відізався коротко старий. По вечері полягали. Касандра чула, як хтось на ключ замкнув двері до великої хати.

А потім неслось якесь дивне тарабанення, наче в бляшаний горнець. Якесь стукання і проразливий нявкіт кота.

(Продовження на 28 с.)

КАСАНДРА

(Продовження з 27 с.)

– Чуєш, се біс прийшов, – сказав Семен схвильовано до Касандри.

– Я хочу видіти, – і піднялася з лави і справилася до дверей.

– Ей, ні, – задержав її перелякано. – Я навіть сам не йду дивитися, нььо бив би. Біс не кожному показується, лиш тим, що мають до нього право.

Знов дивно занявків кіт.

Другої днини на Різдво збиралася Касандра.

– А ти куди? – питала стара з-за припічка, і лише було видно її великі зуби.

– Піду трохи до мами.

– Лиш уважай мені, – і стара підійняла грізно вгору палець.

Касандра підв'язалася попід бороду покривалом верх захираного ручника. Вийшла на обору. Всюди такий великий, глибокий сніг. «Чи вона не така молодиця як другі?» – щось внутрішнє питалося її. Віддай, ні, бо вона невістка старого градового. І якийсь млавий жаль стиснув за серце.

Вона просто йшла до корчми. Серце боязко, три-вожно билосся.

Перед низькою полупаною хатою стояли гуртки парубків, скрипники вже сиділи на ослоні. А трохи при боці стояли молодиці й дівки.

Вона так поволі, несміло переступала і цілком при боці задержалася. Один парубок вийшов з корчми і зараз зачали грати й гуляти. Касандрі здавалося, що то не так, як би то вона втяла. Якось замляво її те гуляння видавалося. Вона не дивилася на жінок. Слухала музику і дивилася дівчатам на ноги. Одні заходили до корчми, а інші виходили. Нараз вийшов вояк, рівний, годний, в червоних штанах і вузьких чоботах. Став при боці. Касандра довго на нього дивилася, може, оглянеться на неї. Ні, він дивився на танець. І зайшов знов до корчми. Ото, і Никифір на неї не поглянув. Може, і він її вже не рахує до людей, а до тих... там, – і в її уяві виринули вони всі троє. Щось студене зморозило серце і почула ненависть до своїх. До тих, проклятих фармазонників. Так тиснулись їй на уста гіркі, страшні прокляття... Танець розбився. Жінки всі пішли попри неї, кидаючи їй згрідний погляд. А вона і разу не оглянулася, а нестямно дивилася на широкі двері корчми, куди зайшли послідні музиканти.

Всі пішли, а вона сама ще стояла перед корчмою. Стояла, бо хотіла видіти Никифора.

Не борзо вийшов Никифір і відразу її побачив. Швидко підійшов до неї. Подали собі руки.

– А ти давно тут.

– Я ще перше прийшла, лиш зачали гуляти.

Його лице палало, а з рота нісся запах горілки.

– Ходи до корчми, – і посмикав її за рукав. – Ходи та вип'єш порцію горілки.

– Йой, вайльо, а мені, варе, щоби за то було?

– Ніщо, – сказав байдуже-весело.

– А на мене як би дивилися люди? А завтра би не знав градовый? Матінко рідна! Далі мушу йти додому.

– Касандро! – держав її за руку. – На то ми три роки кохалися, аби ти не випила від мене порційку горівки?

Не могла йому відказати. Ой, ні. Нізвідки не чула любого слова.

– Та хіба винеси сюда, до корчми таки не можу.

Він пішов до корчми, а вона приперлась до плота.

Небо зловіщо хмарилось, насуплювалось. Темніло і вже надлітали малі, білі плахтинки.

Никифір не гуляв і якесь задоволення розіграло її. Може, банує за нею?

Він вийшов з фляшкою в руці. Випили по чотири. Поправді їй посмакувалася горілка. Ще ніколи стілько не пила. І ще дав їй добрий шмат білого хліба. Стало темно.

Вони ішли разом. Брели по снігу.

– А як тобі, Касандрочко?

– Бідую...

– Бідуюєш?

І замовкли...

Вітер свистав і навівав цілі намети. Навівало в лице, вище чобіт досягав сніг.

– Ні, таки зо мною не йди, бо щось ми тяжко, могло би щось зле вийти. Чуєш?

– Як ні, то ні, – відповів маркітно Никифір. Йому не було рихт.

Серед села розійшлися.

Довго стукала, нім їй відтворили.

– Ге, де мандрувала? – завірилась на неї стара.

Семен видивився і засопів, і засвистів. Ей, які вони їй тепер ненависні були. Лиш на старого мала добре серце. В її душі щось злого накопало. І те її мучило. Ненависть і злість. Коли б вона могла, як не може. Вона б їм, – і затиснула сильно кулак. А може, її вже потяв щезник? Може він так в ній лютує? Злісно скидала зі себе одіння. Аж марщиння від сорочки розірвала. І одним поглядом не подивилась на хатнік. Відчувала, що вона не та, що давно була. О, ні. Щось в її середині коїлося.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

(Продовження з № 358)

3. МАРІЧКА

*Ой ширіка полонина,
ширіка, ширіка,
ай не пас бих на ній вівці,
якби не Маріка.*

*Ой, якби не Маріка,
її червоні лиця,
не носив бих за ременцем
солодкі яблиця.*

Давно, при туй Романії, ще перед комуністів були куплераї. Там було багато дівок із сіл, не лиш із вариша. Одні з дівок пападали у куплерай бо не мали з чого жити, але було і таких што йшли добровольно, бо там жили по-панськи і добрі гроші заробляли. Такий куплерай був і в Сиготі у Гридїна Морі, там де тепер готел.

Марічка після смерті Шандора, хочай і не любила його, відчувала потребу мужчини, і мабуть, якщо б лісник не помер, то вона пішла б до нього, хоча й зарікалася, що не піде.

Але такій дівці, як Марічка, не довелося довго шукати любка, бо він появився сам в особі хортистського капітана Луїза Кертеса. Який запропонував їй роботу – прибирати в домі його друга Адальберта Арані. Це так, для людського ока та Петра Бойка, її батька. А Марічка насправді не працювала ніде, а жила зі своїм Луїзом у борделі, який знаходився в Млиновім Саду, на березі річки Ізи. Додому приходила рідко, бо зима того року, 1943, була люта.

Люди знали, що Марічка живе в борделі, бо там ошасливілювали хортистських офіцерів ще дві верхньорівнянські дівки – Гафія Гутинюкова та Василя Канюка з Ями Бабичанської.

– Так робить Марічка в пана Арані, як і я.

– Ади там у футяться у куплераї з гусарами.

– Та лиш вона, там повно дівок! – плескали язиками молодичі.

– Добре, що можуть, якби мені бодай тридцять, то і я пішла б до борделю, – заступалася за них стара Дрейкуниха.

Найбільш за всіх молодичь пльоткарила Юлча Бурсова – дружина старости села.

– Ой, жоночки чесні, та ж оті звії роблять сором всьому селу, мій Ілько не може голову висунити між панами, бо всі знають, що у куплераї є і наших дівок.

– Дивіться, хто говорить! – сміялись люди з Юлчі.

– Звія скаржиться на звії!

– Доганя котел тигані, та обидвоє на грані!

– Та ті хоть дівки, а ця курва має чоловіка, а з офіцерами – один злізає з неї, а інший вилізає.

– Таконь так ні, але тот копітан, што жиє з Марічкою у куплераї, часто ходить до неї.

– І в день, коли Ілько не вдома.

– Пожене дурня в оруді, а сам гепкає Юлчу, кільки хоче.

Але Юлчин роман з капітаном гусарів Луїзом Кертесом закінчився трагічно:

Одне ночі староста Ілько Брус застрелив Юлчу, а потім і себе. П'яний староста повернувся додому пізно вночі й застав свою дружину в ліжку з капітаном. Вийняв пістолет і кількома пострілами покінчив з нею, а потім зі собою.

Подію коментували в селі цілу зиму:

– Здурів Ілько, за таке пусте...

– Та хіба ж Юлча перша, чи послідня...

– Застрелив її, то застрелив, але навіщо було й себе?..

– Вже міг капітана застрелити!..

– Люди, майте розум! Не застрелив Ілько нікого, а капітан застрелив Ілька, а потім і Юлчу, аби міг все розтерхати на старосту.

– Да, да, то бізуно так і було!

– А як інакше?

Старосту в селі не любили, бо тридцять дев'ятого року, коли в село прибуло угорське військо, він побратався та покумався з хортистами і став хязяїном над своїми односельчанами:

– Наказую вам не чинити ніякого опору, не розмовляти з військовими, а тримати язик за зубами. Наказую припиняти воєнних до хати, пригощати їх, поводитися, як зі своїми хязяїнами, – промовив перед церквою староста.

Солдати порозходилися по селу, шукаючи квартир і стайней для коней. Інші пішли прямо до корчми й підхмелились, а їхній командир розмістився у самого старости.

Люди були незадоволені, що закрили границю, і більше не могли ходити продавати сіль, а також і перелякані, бо повної окупації не ждав ніхто. Багато з них знали, що Польщу окупували німці, що Угорщина та Румунія підкорилися Гітлеру, бачили своїми очима, як забиралися румунські війська, покидаючи Ардял, і як чехи забиралися з північного кордону.

«Розпочинається новий поділ світу!» – хрестились люди.

(Продовження на 30 с.)

БАРАБЕРИ

(Продовження з 29 с.)

Тільки староста села Ілько Брус не журився нічим.

І чим йому журитися, коли він, ади, зараз чи не побратався з командиром.

П'ють як два добрі цімбори й розповідають про всяку всячину...

– Ви дуже гарно нас прийняли, пане старосто, – похвалив його командир.

– Ми прийняли вас, як своїх господарів, – радів Ілько Брус.

– Мої солдати вам не нароблять шкоди, я відповідаю за них, а ви, пане старосто, відповідаєте за своїх!

Командир скоро напився і почав ляскати його по плечу.

Ілько радів, але й боявся, бо хтозна, що в голові хортиста, чув він багато про таких.

– Вам легше, пане арнодь, командувати вашими солдатами, а я за моїх людей боюся.

– Чого вам боятися за своїх людей, хіба ви їх не знаєте?

– Саме тому й боюся, бо їх знаю добре, пане арнодь, – відповів староста.

– Ну, якщо трапиться якийсь бунтар, то скажіть мені, а я його провчу.

– Коли б тільки один, то не біда, ось якраз я дізнався від своїх людей, що в одного селянина відбулися таємні збори, де обговорили організувати втечу. Знаю всіх, хто був там.

– Це добре, це дуже добре! Ви розумний чоловік. Ми їх заарештуємо.

– Ось тут маєте список, пане арнодь.

– Це добре, це дуже добре! Ви розумний чоловік, – повторив п'яний офіцер, ляскаючи старосту по плечу.

Хортисти не дозволяли втікати зі села.

Багатьох втікачів розстрілювали, інших вішали.

Через рік, Марічка повернулася додому. Луїза Кертеса відправили на фронт, мабуть, через історію зі старостою села.

Зіставатися в сигітському домі розпусти не захотіла, а ще й до того її батько захворів, тобто захворіти не захворів, але його пам'ять зовсім захмарилася.

Щоранку виходив з хати, лагодив віз, мастив колеса, а потім гойкав на свою покійну Марію:

– Марі', ану напуї коней, бо йду в ліс. Марі', де ти Марі'?

Коли бачив, що Марія не відповідає, заходив до стайні, звідки виходив веселим:

– Агі, я серджуся на Марію, що не напуває коней, а вона їх погнала до річки.

Після чого заходив до хати, і забував за Марію та коні.

Іншим разм ішов до річки шукати Марію та коней, розпитував у людей:

– Ви не бачили мою Марію?.. Ні коней моїх не бачили?..

Що було людям відповідати?..

Що його Марія померла...

Що хортисти забрали його коней...

– Вертайся додму, Петре, Марія напоїла коней і погнала їх додому.

– Агі, ми, мабуть, обійшлися, – сплескував долонями і повертався додому.

Подеколи розмовляв з Марією в хаті:

– Ой, Маріє, Маріє, гіркий наш світ та й три дні! Ти не хотіла виходити за мене, вуйком називала, а потім вийшла, айбо ти не знала, як то було...

– Опісля кажу «Вийдеш, Марі за мене? І ти вийшла, ще й дуже, дуже любила мене... а опісля?.. Опісля...

Часто говорив й з Олексом Борчою:

– Я хотів застрелити тебе, але не застрелив, бач не застрелив... не знаю чому, але не застрелив... ні Годжу ем не зарізавав, бо ем са бояв темниці... а Шандора ем застрелив, бо Шандор...

– Цитьте, цитьте, няню, не говоріть таке, приголублювала Марія старого, і наливала йому камфорового лікеру, після чого Петро вмовкав.

Одного ранку Петро пішов до річки шукати Марію та коней і більш не повернувся.

Одні бачили його під Ковником, розпитував чи не бачили Марію. Інші бачили його на Швацькій Толоці, йшов у напрямок Гиджі.

Через три дні знайшли його лісоруби, саме на тому місці, де кілька років тому знайшли застреленого лісника Шандора.

Мокрий, здавалось, що пролежав там довгий час під дощем, заслаблій, ледве дихав.

Привели його додому. Марічка нагодувала його гарячим супом і поклала в ліжку. Петро заснув і не прокидався до другого дня, а коли прокинувся здавалось, що він у своїм розумі. Почав розпитувати про все, що трапилось у селі останнім часом, нібито його не було довгий час вдома, а тепер повернувся.

Після обіду попросив Марічку приготувати цебер і нагріти води, бо хоче скупатися.

Опісля попросив її покликати священника.

Священник сидів до темної ночі в кімнаті з Петром.

На другий ранок, на зорях, Петра Бойка не стало.

Перед тим як померти, покликав Марічку і сказав їй:

– Прости мені, доню!

– Защо мені вас няню прощати? – здивувалась Марічка.

– За все, доню, за все!

У Верхньорівні жони мають звичай говорити про похорон: «Йой, який файний опривуд був!», або «не мав бідний / чи бідна (йшлося про покійника) парть на файний опривуд». Файний «опривуд» залежав, поперше, від погоди, по друге від кількості людей, які прийшли виправити покійника в останню дорогу, від того як голосили жінки над його труною, скільки священників служило, а найголовніше – якою була комашня.

Петро мав парть на «файний опривуд»...

Осінний дощ, який тривав кілька днів, спинився, туман, який вис над селом, розвіявся, загірло сонечко, навіть почало припікати, наче наступала весна.

– Це Господь Бог приймає з радістю його душу до Своїх Небес, – хрестилися люди!

– Заслужив, ой заслужив!

– Бо мучився бідолаха отут, на землі!

– Хоч там най спочине!

– Бідний Петро!

– Бідні ми, бо він вже там – перед Господом, а нам ще треба каратись на землі, – говорили між собою люди.

Комашня виявилась теж «файною»!

Марічка найняла аж дві кухарки, купила теля, десять курок і все що треба було. Не скупилась на гроші...

Мала їх досить, опісля знайшла й батькові пенги, їх було багато, дуже багато. Марічка виміняла їх на золото, яке заховала на горищі.

Марічка похоронила батька і відразу відчула, ніби якийсь важкий тягар звалився на її плечі. Відразу відчула відповідальність за господарство, за землю, яку треба буде обробляти, ниви орати, врожай збирати. Господи, як вона впорається зі всім тим. Добре, що коней забрали хортисти, а корову продали, коли Петро знеміг.

«Може б, вийти заміж?» – подумала Марічка.

Ага, але хто її візьме з такою славою?..

Може, якийсь бідняк злякомиться на багатство, але все одно буде виїдати очі та докоряти – бо курва залишається курвою на все життя, з неї господині не зробиш – так думали всі.

Але хіба вона курва?..

Хіба вона винна, хіба вона хотіла цього?..

Так мало бути...

Така її доля...

Спочатку пожаліла батька... а потім... потім...

Навіщо споминати?..

Треба буде взятись господарювати...

Але зараз війна, а скільки триватиме оця клята війна...

Одного вечора, коли збиралася лягати, хтось постукав у двері. Марічка відчинила, навіть не спитавши хто стукає...

Вона не боялась нікого, на всяк випадок, під подушкою тримала дамський пістолет Browning M1906, якого їй подарував Луїз Кертес.

До хати увійшов Петько Хренчук.

Після трагедії, яка трапилась в сім'ї Ілька Бруса, Хренчука поставили хортисти старостою села.

– Добрий вечір, Марічко!

– І вам добрий, пане староста!

– Ой, Марічко, та нівіщо мене паникаєш...

– Та бо ви влада, пане староста...

– Для кого і влада, для кого – Петро, або просто Петя!

Марічка не відповіла нічого.

– Думаю, зайду, побачу, як живеш...

– Це гарно з вашого боку, пане старосто, що цікавитесь своїми односельчанами, але ви могли зайти вдень, а не вечором.

Староста гмикнув, посміхнувся, і присів на лаві, біля стола.

– Слухай, Маріко, ти знаєш сама, навіщо я прийшов, ось я приніс пляшку лікеру, вип'ємо, поговоримо...

– А потім, – перебила його Марічка.

– А потім, ну ти сама знаєш...

– Не знаю! – відповіла суворим голосом.

– Давй не будемо гратися в піджмурки, як діти, тобі буде добре зі мною!

– О, то ви, пане староста, збираєтесь одружуватись зі мною, може, ви забули, що ви одружений і маєте трое дівок і сина одруженого, слава Богу!

– Маріко, не біли вапном смереки, бо знаємо обидвоє, що ти...

– Що я курва? – перебила його Марічка.

– Я не казав цього, Марічко, але...

– Але, що? Вам захотілося молодій любаски, а мені вже надоїли любаси... Спробували, не вийшло, а тепер йдіть собі додому, пане старосто, і забудьте, що приходили до мене.

– Марічко, ти пожалієш за це! – погрозив їй староста.

– Я вже й жалію, що відкрила вам двері та впустила до хати.

– Но, но... гадкуй Марічко, що говориш, бо...

– Йдіть, Петре, йдіть... прошу вас.

– Еге, прийде кумця на обідець, лиш не буде ложки!

– Не треба мені ні вашого обідця, ні вашої ложки!

– Ти ще мене на колінах благатимеш, звийо!

– Ага, дочекається!

– Дочекаюся, дочекаюся, бо вже не далеко...

– На добраніч, пане старосто! – випхала його Марічка за двері.

(Далі буде)

Ірина НЕКІТ

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Політична вистава)

(Продовження з № 360)

СОРІН: Ні. Я не можу повірити, що ти Влад Мішін.
Моя мама – Влад Мішін...

АНЖЕЛА: Ця діяльність додає мені сміливості, енергії, я відчуваю, що я жива, що я ще не вмерла. Нас, що живемо серед чужих, наче й не існує, наче ми мертві. У своєму селі я була кимось, люди мене поважали, дарували мені добро, у мене були колеги, сусіди, двоюрідні брати, родичі, я мала своє місце. Але тут... Моє життя – це не моє життя, я вже не я.

СОРІН: Ти Влад Мішін.

АНЖЕЛА: Вибач, що розкрила тобі свій секрет.

СОРІН: Ти маєш зупинитися, мамо. Скажи пані, щоб дала тобі спокій.

АНЖЕЛА: Але мені подобається бути в інтернеті, коментувати, ділитися, надсилати повідомлення. Це заняття мене розслабляє, знімає стрес. Я багато пишу, Соріне, пишу і запоощую, пишу і запоощую.

СОРІН: Про що ти пишеш, мамо?

АНЖЕЛА: Про життя в нашому селі, як було...

СОРІН: У радянський період, так? Зрозуміло, ти троль.

АНЖЕЛА: Перестань, Соріне. Щоб бути тролем, треба мати освіту, досвід, працювати в органах... А я, хто я? Баданта, няня... ніхто. Все, що було прекрасного в моєму житті, залишилося в минулому. Я пишу про те минуле, я пишу про те, як я ходила до школи і як носила Жовтневу зірку, а потім червоний піонерський галстук, і як я давала концерти в клубі, а влітку працювала у шкільній бригаді й ходила зривати зелені пагоони з кущів винограду. Боже, яким гарним було село, з новими будинками, магазинами, і медпунктом, і Лумініцою, і доглянутими землями, що віддзеркалювалися у воді Пруту! Соріне, ти будеш читати мої пости?

СОРІН: Я читатиму, мамо... Завтра буду читати.

АНЖЕЛА: Знай, що багатьом подобається, люди чекають моїх постів! Я вступила в групу, всі викладають спогади, фото... (Показує синові фото на екрані телефону.) Ми живемо минулим, ми були щасливі в минулому. Подивись на це! Це фото опублікував колишній однокласник.

СОРІН: Стара світлина.

АНЖЕЛА: Так, я думаю, що це із шістдесятих.

СОРІН: Хто ці люди?

АНЖЕЛА: Батько і дідусь мого однокласника. Дивись, вони були в сардаках та в овечих шапках. Хтось написав коментар, вау, він такий довгий. Подивися, що він каже... (Читає з екрана телефону.) «Я теж до сьомого класу ходив у баранячій шапці, носив її загострену, як даки. Але в мене були й постілці, і вони були легкі, і в них було тепло взимку. Тато багато років ходив лише в постільцях, а вуйко Мафтей помер в постолох у 1992 році, йому було 84 роки, як і дід Афанас, який також помер у 84 роки і також носив тільки постолі. А дід Афанас воював у війську російського царя Николая під Порт-Артуром у війні з Китаєм. Він потрапив у полон до китайців і провів сім років робітником, тобто рабом, у китайського боярина. А коли Бессарабія об'єдналася з батьківщиною-матір'ю Румунією, дід приїхав додому, у 1920 році, а в 1921 році народився батько. Отже, Слава Об'єднанню з батьківщиною Румунією!»... Якого біса! Цей хоче Об'єднання. Залиште мене зі Славою Об'єднання з батьківщиною Румунією!»! Видаляю його з друзів... ось і все, я його видалила.

СОРІН: У тебе багато друзів?

АНЖЕЛА: Досить!.. Очі болять від такого читання. Не буде ніякого Об'єднання. Радянський Союз повернеться, і ми знову будемо жити, як жили раніше, п'ятнадцять братських республік, у мирі, процвітанні та взаєморозумінні.

СОРІН: П'ятнадцять братських республік...

АНЖЕЛА: Він також хотів, щоб Болгарія приєдналася до Радянського Союзу. Мало бути шістнадцять братських республік! Тодор Живков любив Радянський Союз. Але між Болгарією і Радянським Союзом була Румунія. Через Румунію Болгарія не могла увійти до СРСР.

СОРІН: Мамо, ти не розумієш? Зник СРСР, віддав свій дух, тріснув, його вже немає!

АНЖЕЛА: Колесо часу крутиться! Соріне, у мене у вухах весь час звучить вірш мого дитинства: «Москво любима, горда столице, / всі діти тобі співають, / ти нам силу даєш, ти нам любов

даєш, / нашу країну садом робиш» ... Соріне?
Де ти, Соріне?

СОРІН: Ось де я, мамо, поставив телефон на зарядку.

АНЖЕЛА (проводячи по екрану свого телефону): Ну, добре... Мені теж треба зарядити свій... але не зараз, пізніше, після того, як я поміняю підгузок Рікардо... Сьогодні тобі нема на що подивитись по Фейсбуку, тільки дні народження, фото собак, котів, фото з відпустки... Соріне... Соріне?... Соріне! «Якби ти був у кімнаті з Путіним і мав би пістолет, ти б застрелив його?» Господи! Ти опублікував це запитання? Ти з глузду з'їхав, Соріне!.. Боже мій, скільки коментарів і шерів, і лайків! Соріне, хлопче, у тебе хоч трішки глузду? Знаєш, що може статися? Може, прийде хтось і заарештує нас! Соріне, дай телефон. Я видаю твій пост з Володимиром Володимировичем Путіним. Або видали його сам! Негайно!

СОРІН: Гаразд, мамо, я видаю це. Ти заспокоїлась?

АНЖЕЛА: Чому ти мене сердиш?

СОРІН: Нічого серйозного.

АНЖЕЛА: Ні, це дуже серйозно.

СОРІН (змінюючи тему): Мамо, давай подивимось, що бабуся Ана поклала в пакунок.

АНЖЕЛА: Що ти сказав? Який пакунок?!

СОРІН: Баба Ана сказала мені передати тобі пакунок.

АНЖЕЛА: Передати? Мені?! Де пакунок?

СОРІН: У холодильнику. Я поставив його туди вчора, коли прийшов. Ти була у ванні, приймала душ.

АНЖЕЛА: А чому ти не дав мені його після душу?

СОРІН: Я забув.

Сорін дістає з холодильника пакунок.

СОРІН: Голубці, баба Ана прислала голубців.

АНЖЕЛА: Боже, Боже, голубці баби Ани! З виноградного листя... Але як ти проходив митницю? Вони не перевірили твій багаж?

СОРІН: Так, вони його перевіряли.

АНЖЕЛА: Але з голубцями не впускають у літак.

СОРІН: Можливо, вони їх не помітили.

АНЖЕЛА: Так, так, можливо митники о четвертій ранку були надто сонними. Або жаліли жінку, яка їх робила.

СОРІН: Голубці – це не бомби...

АНЖЕЛА: Правильно, голубці – не бомби.

АНЖЕЛА: У літаку не пахло голубцями?

СОРІН: Ні. Я навіть не знав, що в Аниному пакунку.

АНЖЕЛА: Ой, баба Ана... Мене не забула, про мене думала.

СОРІН: Вона сказала передати тобі вітання.

АНЖЕЛА: Дякую... Поставити їх у духовку?

СОРІН: Якщо хочеш.

АНЖЕЛА (пригнічено): Ні, я не голодна.

СОРІН: Я теж. (Кладе голубці назад у холодильник.)

АНЖЕЛА: Мені потрібно подзвонити бабі Ані, подякувати їй. Ти знаєш її номер телефону?

СОРІН: У неї немає телефону.

АНЖЕЛА: Як так?

СОРІН: Вона впустила його в криницю.

АНЖЕЛА: В яку криницю?

Згори лунає наполегливий крик: Анжела! Анжела! Анжела!

АНЖЕЛА: Він мене кличе! Чуєш, як він мене кличе? Анжела! З наголосом на А. На першому А. Іду, іду! Vengo, vengo!

СОРІН: Я вийду трохи. Вийду подихати свіжим повітрям.

АНЖЕЛА: Ні, не дай Боже!

СОРІН: Чому, мамо? Я хочу гуляти, мені набридло сидіти в хаті.

АНЖЕЛА: Без прогулянок. Це небезпечно! Хтось вийде з-за рогу і встромить в тебе ножа. Або вдарить дубиною по голові. Або нападуть на тебе двоє і залишать тебе у калюжі крові.

СОРІН: Що я їм зробив? Навіщо нападати на мене?

АНЖЕЛА: Тобі треба було публікувати запитання про Володимира Володимировича Путіна?

СОРІН: І що, якщо опублікував?

АНЖЕЛА: Стріляйте у Володимира Володимировича Путіна. Вбийте його! Як ти міг таке сказати? Як ти могла, дитино?

СОРІН: Але я цього не казав.

АНЖЕЛА: Ти сказав! Тепер ми можемо очікувати чого завгодно. Горе моїй голівоньці. Сховайся під столом... або в шафі... або за статуєю.

СОРІН: Ні! Я не хочу ховатися!

АНЖЕЛА: Зачини всі двері... І вікно... Таблетки, куди я поклала таблетки? Я їх знайшла! (П'є таблетку.) Іди сюди, Соріне! Сядь там на диван і накрійся ковдрою... Тепер вимкни світло!.. можеш просто залишити лампу... так, щоб ніхто тебе не бачив... Я піднімусь до Рікардо.

Анжела виходить.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Микола КОРНИЩАН

ПАРАДОКС

(Уривок з роману)

(Продовження з № 360)

15.

Ах! Вивільняю звільна, мабуть, і не відаючи, що діється зі мною уже зараз. Коли він підхоплює мене попід пахви. А потім, секунду-другу задивляючись якось промовисто, мовбито бачить вперше, нахилється та зненацька цілує. Квапливо. Наче хотів би вибачитись; всупереч усілякій закономірності, якщо брати до уваги усе те, що тільки-но відбулося з нами. Те, що триває ще доволі довго. Походить на якийсь дивацький стан тотальної неспроможності, млявості, схожої на параліч. Впору отепер, коли уже знаю, що якраз заради цього акту, я підступно відкрила перед ним усе моє єство. Та, може, прохаючи його та точачи усілякі теревені, мимовіль припустилась помилки. Бо хто його знає, якої він зараз думки щодо цієї моєї настирливості займатись якраз оцим. Без жодних прийнятних причин. Напрямець на столі. На цім столі для шахів, на котрім лежу ще й досі. Задивляюсь в його очі та запитуюсь, що це за планида на мене найшла. Пітнію знову та відчуваю, як повітря сповнюється якимось доволі густим та солонуватим запахом. Живця якого, звісно, знаходиться в білій рідині, вивільненій ним, та змішаній з вологістю мого тіла, яка ще й досі блищить якраз на емблемі, вкарбованій на ксилемі столу. На цій поверхні, в яку, здається, занурююсь поволі. Повільно. Мов якась шахова фігурка, яка зараз повинна б знаходитись отут замість мене. Мов королева. Чорна королева. Отепер та отут. Де взагалі міг би бути вже абиякий час доби. Хоча ззовні ще й досі ніч. Минуло вже декілька добрих годин, а темінь аніяк не розчиняється. А здається, що гущає у щось доволі непробірне. Щось тверде та грізне. Мов якась стіна або скеля, яка знічев'я побільшала довкола цієї домівки, з якої вже аніяк не вибратись.

До того ж складається таке відчуття мовбито дещо доволі відоме постійно маячить повсюдно. У цільнім декорі цієї господи. Звісно, якщо усі ці розкидані та запилюжені речі можна б прозивати декором. Якраз тим, що й змушує піддаватись до усіляких, беззмістовних уподібнень, мов до яки-

хось прецедентів із минулого. Якраз отепер, коли, вловлюючи, мабуть, про що йдеться, знаю, що мені не слід би перейматись усім цим. Усіма цими підтекстами та, намагаючись не виказувати свого здивування через увесь цей мій якийсь недоладний поспіх, замахами віднайти щось осібне. Те, що іноді доволі чітко бачу ще й уві сні. Та знаю, що воно нам от-от знадобиться. Бо без цього, без цієї карти, накресленої від руки, відсіль нам уже аніяк не можна буде вибратись. Починаючи якраз від цього моменту, коли повертаючись спиною до нього, виймаючи із сумочки мій AlienX, вбачаю, що уже не можу здійснити жодного телефонного дзвінка. І він це добачає. Бо вмить же, погрозливо насумрившись, мовляв, спробуй-но тільки щось-то заперечити, дає зрозуміти, що, приховуючись, я тільки-то те і роблю, що припускаюсь помилки. Осібно, коли аніяк не примудрюся приборкати іритацію. Та коли відчуваю, як якийсь зворушливий трепет проймає мене аж по саму маківку. Хоча і вдаю, що нічого так і не помічаю. Що усе те, чим зрештою займаюсь, намагаючись не виказувати жодного здивування, піддається певній закономірності. Точніше, не є нічим іншим як всього лишень, ясна річ, звичайною спробою відвернутися хоч би на мить. Від усієї цієї маячні. Та від цього спонтанного стану якоїсь незрозумілої боязні. Яка враз же починає ятрити мене. Знічев'я. Коли він аніяк вже не зводить з мене погляду, та вдає таку міну, ніби заскочив би мене на чомусь незвичному. Коли трохи віддаляюсь та підходжу до дзеркала побіля вікна. Торкаюсь різних шкаликів з лосьйонами та брусків твердого мила. Дістаю якийсь-то ключ на яким висить бирка з тим же знаком: око Гора. Карту, однак, не знаходжу аніде. Хоча знаю, доволі добре знаю, що вона повинна бути десь поруч. Бо якраз я була тією, котра її приховала. Десь тут. Ще тоді. В тодішнім житті. Карта, без якої зараз, коли все починає йти шкереберть, знаю, що нам аніяк вже не обійтись.

Але про це, про цю мою вдосталь вагому хапливість, про яку він допитує мене, вздріваючи кожний мій жест, не обмовляюсь навіть ані словом. А й надалі не припиняю нишпорити повсюдно. Мов якась помішана. Мовбито якраз ця моя настирна затія була б єдиним варіантом нашого порятунку.

Зокрема зараз, коли знаю, що у звичайність уже немає жодного вороття. Точніше, там, де майже все, будь-який вчинок та кожний загода запланований рух, підкоряється певній закономірності. Там, де гра в шахи, приміром, проводиться за досить добре встановленими законами, та де час грає тільки роль задуму. А не як тут, де, під час якраз цієї гри, подеколи можна й нехтувати цим аспектом. Себто, все зводиться до однієї тільки геометрії. До доволі головоломних розташувань фігурок, яких можна відзначати та аналізувати одночасно. Мов і деякі частки цієї дійсності. Звідсіля. В якій одна і та ж річ може знаходитися будь-де. Ба навіть ще й у двох різних місцях. Через те, що тут час підлягає зовсім іншим вимогам. Отому й без карти, без тієї клятої карти, гадаю, що нам не можна буде впоратись уже аніяк.

З огляду на це, маю всі підстави сподіватись, що навіть і за таких умов зможу впоратись з будь-якою завадою. Бо після побіжного огляду усього довкілля, хоча це дається вкрай важко, пригадую безмалю дрібниць. Ще з тодішнього життя. Водночас із помітним зусиллям видаватись чим більш об'єктивною, пропоную йому деякі з моїх доволі добре запланованих дій. Та, як не дивно, помічаю, що він схвалює всі мої рішення. Згоджується зі всім, тільки аби, за потреби, не ночувала в машині, як недавно погрозувала йому. Погоджується навіть і зараз, коли раджу йому піти до машини. Аби забрати відтіля деякі припаси. Ідеться, звісно, про деякі, добре законсервовані продукти. Про котрі, наблизившись до мене упритул, він розпитується детально та каже, що їх щось забагато. Та ще додає, що варто було і йому розповісти про ці мої плани. Бо він навіть і не здогадувався, що ми засядемо тут, може, ще доволі довго. Хоча готовий прийняти правду, бачу, що нервує, коли нагадує, що я ані словом не обмовилась про затіяне. Злегка переводить погляд на одну будівлю, обшиту вагонкою, та скрушно хитає головою, коли прошу його допомогти. Бо наодинці мені аніяк вже не впоратись зі всім цим. А коли повертаємось, коли входимо в дім, у стані знесилення, заходжусь і далі розшукувати ту кляту карту. Та вмить згадую, де саме приховала її.

Отож, ключем з биркою, який знайшла біля дзеркала, відмикаю двері, що вводять у спальню. Виходжу усередину та зупиняюсь на мить. Оглядаюсь поспіль та заповідаю йому зачекати поки ззовні. Бачу як він киває головою, даючи зрозуміти, що якраз так і вчинить. І цей його жест, мов тверда ствердна відповідь, звісно, заспокоює мене. Тим паче тепер,

коли мені вкрай потрібне якраз це усамітнення. Коли вдаю, ніби все іде за доволі добре встановленим задумом. Коли усміхаюсь та залишаю його в сусідній кімнаті, біля столу для шахів, та зачинаю за собою двері. Щоб у разі чого, помічаючи мою розгубленість, не мав жодних підстав допускати, що я помиляюсь. Як чиню й тепер, коли пильно вдивляючись у піскові дерева, намальовані на стінах, завмираю на мить та ніби чекаю якихось-то сторонніх запевнень, що це ще і досі я. Тодішня. Хазяйка цього дому, ще з того минулого життя. Чекаю та враз наспіх подаюся до комоди з-побіля ліжка. Та вже згодом, із значним сповільненням, виймаю скриньку, де знаходжу доконечно необхідну карту. Яку роздивляюся із занепокоєнням. А коли поглядом вклякаю в точку, що визначає наш тодішній дім, цей в якому знаходимось зараз, враз розумію, що ніщо не вказує і на інші наявності. Тобто, там де повинен би знаходитись вихід, не має нічого. Бо краї розмазані. Сірі та нечіткі. Мов текстура теперішньої темряви надворі. Отож звісно, що через це констатування відчуваю одну тільки зніяковілість. Якраз тепер, коли вже все іде тільки на спад. Коли, якщо бути до кінця відвертою, знаю, що ця карта надає довіллю іще більшої неприязні.

Отже, аби втямити хоч би що, вловлюю, що мені треба б докласти чимало зусиль. Себто, без шахової стратегії, зараз вже аніяк не обійтись. Бо тут, на цій карті, абсолютно все зводиться до однієї тільки геометрії. Підоснову якої, з помітним полегшенням здогадуюсь, міг би второпати тільки він. Міг би допомогти, тим паче, що в лівім верхнім куті цього поживклого аркуша паперу уздріваю накреслене вдосталь невдало щось на зразок скель. Точніше, може якраз явний вхід у те місце, куди він доволі часто каландрував без мене. Бо туди мені було заборонено йти. Бо там жили інші. Ті, котрі, як доволі добре знала ще і я, з'явилися ще задовго до нас, звичайних людей. Ті, котрі вигнали його відтіля, бо він, як згадую одне з тодішніх його зізнань, здається, що зробив неприпустиму на їх погляд помилку. А зараз, навіть і сам не відаючи повноцінної причини, знов повернувся в пору сюди. Хоча там, нині, звісно що вже нікого немає. Та як і добачаю, своїм хтивим поглядом всотуючи майже кожний штрих, там, може, вже немає нічого. Адже зараз, коли минула вже майже ціла вічність, або, якщо бути точнішою, то якнайменше аж ціле життя, на карті, там, де повинні бути б скеліни, зараз добачаю одну сіру пляму.

(Продовження на 37 с.)

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

ДИЗЕРТИРИ

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Одного дня, десь наприкінці травня, коли все пахло диким квітучим гаєм, Андрійко пас ягнята у пастунику. Хлопець виліз на старого високого граба, що ріс на межі. Хотів добратися до пташиного гнізда, що було у дуплі. Не доторкався кубелечка, хоч лазив туди часто, де із сірих яєць вилупились троє голеньких пташенят, але тепер був цікавий, чи виросло на них пір'ячко. Але ще не доліз добре до гнізда, як почув десь, не дуже далеко, під горою, гавкіт собак, а потім постріл. Спочатку подумав, що то мисливці стріляють у якогось зайця і глянув у той бік. Побачив, як дві собаки і десь п'ять чоловіків, одягнених у чорному, а не в зеленому, як стрілці, гнались за кимось. За ким? Не бачив, бо там було повно кущів.

Хлопець скоро спустився з граба та хотів видертись на гору, що була недалеко нього, щоб придивитись добре. Але не встиг, бо двоє чоловіків середнього віку, захеканих і переполоханих до смерті, появились з-за куща за два кроки від нього. Хлопець злякався і хотів було крикнути, але ті моргнули на нього, прошептавши по-волоськи, щоб не галасував.

Одинадцятилітній Андрійко у школі чув від дітей про якихось партизанів, що ховаються у їхніх краях, котрих переслідують комуністи, розстрілюють або садять у тяжку темницю. Але дома ніхто не згадував про це, ані він сам не мав нагоди спіткатися з ними. Тепер, коли побачив перед собою переляканих людей, збагнув у чому діло, та подумав допомогти їм.

– Сюди! – шепнув їм по-волоськи. – Тут під горою у корчах є печера, укрита плитою, схожа на пивницю. Має вузький вхід, але треба пробрати трохи хащу. Ця печера веде кудись далеко. Має тунель. Давайте за мною скоро!

Утікачі глянули із недовір'ям на хлопця, який скоро подався у кущі, де показав їм тайне місце,

наважилися, бо десь недалеко знову почувся гавкіт собак.

– Туй! Заходіт скоро! Не бійтеся! Я не вкажу нікому!

Вони миттю розгорнули хащі та влізли туди навколішки, а Андрійко подав їм добрий кавалок сухого меляйного коржа, який не встиг з'їсти й тримав у кишені свого реклика.

– Беріт, підкріпитеса! Маєте і води туй, бо витікає звідти струмочок, – додав він і закрив вхід ріщам, а потім бігом вигнав із пастуника ягнят. Погнавши їх у протилежний бік, під лісок. Недалеко оборога хлопець щодуху побіг до хліва.

Спочатку думав зловити kota, але, щоб не гаяти часу на його пошуки, вийняв скоро із-під ясель сірого кролика та, закутавши його у якусь полатану торбу, що висіла на одвірку їхнього хліва, подався бігом назад до ягнят.

– Ти куди із трайстов, хлопче? – запитала його Василина, коли вийшла із хати.

– Хочу шукати грибу у ліску! Вчора був дощ! – відповів їй син.

– Таку велику, як міх! Думаєш, што гриби родятся так скоро і густо, як трава на морузі? Бери трайстину із возарні!

– Добра й сеся! – відповів син і зник.

– Уважай, не пусти ягнят у ниву! Вадь аби-са дес загубили! Май гадку за них! Бо я іду до волошки Босого грядки помічі полоти та беру за собов і сих малих, – гукнула йому мати і скоро подалась за горб до Лали.

– Ні, мамо, не пущу! – відповів Андрусь коротко і якомога завернув ягнят, а потім зайшов у лісок, де почав голосно приспівувати і підсвистувати. Робив це навмисно. Хотів відвернути увагу переслідувачів і привести їх до себе, але боявся, щоб ті не переплутали його із якимось дезертиром і не застрелили.

Мал. Василя Соколюка

Переслідувачі почули веселий свист Андрійка, подалися у його сторону, до лісу. Двоє із них, що бігли попереду, тримали на повідцях собак, котрі нюхали сліди втікачів, а інші три бігли за ними з готовими для вистрілу карабінами.

Коли зайшли у ліс, переслідувачі пустили собак з повідків.

– Пас, Неро!

– Пас, Брутус! – підбадьорували вони собак, що означало: «шукай! нюхай!».

Собаки загавкали кілька разів, а Андрійко, підсвистуючи весело, витряс крадькома сполошеного зайця із торби. Собаки зразу забули про свою по-

ліцейську місію і подались щосили за вухатим. Але заєць миттю удрав прямо до шуря, де під муром виривав собі колись нору, щоб зі своїм сімейством міг погуляти, коли схоче, на волі.

Коли поліцейські, чи хто вони були, запитали Андрійка, чи не видів двох чужих людей, Довганів пастушок відповів спокійно:

– Видів. Побігли недавно туди, – показав рукою у той край, куди подалися собаки, а сам пішов розшукувати ягнят, котрі сполошилися, як і заєць, поліцейських собак.

ПАРАДОКС

(Продовження з 35 с.)

І до цієї цілі вбачаю, що можна дійти однією тільки дорогою. Тою, яка звиває звідсіля на північ, і яка, як на мою думку, доволі доступна. Бо навкіл немає ніяких завад, понтонів, кружних відхилень або чогось збіжного. Отож певне, що туди добутись буде вдосталь легко. Але ж, хоча і вдасться мені вговорити його на цю мандрівку, знаю, що він скаже, що зараз подібні водевілі нас не повинні б інтересувати. А, скоріш за все, нам треба спробувати вибратись звідси. Хай би й за цих несприятливих умов, коли поспіль панує одна тільки темінь. Коли знаю, що знає, що дорогою, якою ми приїхали отут, нам уже не вернуться. Бо і сам бачив як знесло віадук через який ми переїхали на цей бік. А потім, звідкілясь з гори, наче навпрямки з крицевих хмар, засипало камінням. Щось трапилось там. Щось незрозуміле. Там, куди нам уже аніяк не повернутись. Але є натомість інший вихід. Якнайменше, мусів би бути, якщо брати до уваги той факт, що довкілля відсіля, як чітко можна відзначити й на карті, яку роздивляюся вже вкотре, все це довкілля навіює доволі гожі думки достеменної свободи. Отак, враз складається таке враження, що куди б не подались, ми будь-як зуміємо вибратись звідси. Звісно, лишень коли трохи розвіється довколишня та доволі густа тьма. А допоки, придержуюсь оптимізму, доведеться шукати безмалі рішень, які, знаю, даватимуться доволі важко. Треба буде третирувати менш вабні перспективи, та якомсь-то шукати тільки ті розв'язання, яких можна буде розуміти з полегкістю. Мов і на шаховій дошці. Коли найкращий крок вимагає пильного та проникливого

обмірковування. Те, на що спроможний тільки він, та з чим зараз, коли повертаючись до нього та розстеляючи на шаховім столі знайдену карту, йому доведеться впоратись.

Та як і здогадуюсь, замічаю, що йому до вподоби моя пропозиція. Точніше, це настирливе прохання допомогти мені. Здогадуюсь, коли вбачаю, як розглядає кожний штрих, а на його обличчі з'являється чіткий вияв врівноваження. Хоча на мить здається, що нічого путнього з цього не вийде. Що звісно, що ані словом не прохопиться про свою безпорадність та невдачу, адже не хотітиме зчинити бучу через тільки мою цю не дуже вдалу пропозицію приїхати сюди. Якраз тут, де навіть і з його задової мовчанки вже й сама розумію, що немає жодного виходу. Та ще гадаю, що навіть ані він уже аніяк не спроможний впоратися зі всім цим. Як би там не крутив та скільки б не розглядував, зараз, коли мене починає діймати раптовий головний біль, уже доволі добре знаю, що, мабуть, вже втрачено все.

– Але, – зненацька учуваю його, – в разі потреби, треба буде додати деякі штрихи. Бо час, пройдешній час, змінив багато дечого. Та ще треба б вилучити деякі узори. Бо вони, може, й не були накреслені аніким. Ці плями – релікти часу.

– Звісно, – погоджуюсь та, насупивши брови, придивляюся уважніше. Бачу як він, згортаючи винайдений пожовклий папір, з'єднуючи протилежні краї, зрештою простеляє переді мною зовсім іншу карту.

– Вловлюєш? – посміхається, доволі чітко замічаючи мій подив. А потім, вмить же, напрочуд вправним рухом вказує на точку, куди нам слід би прямувати. Аби вибратись звідси. Аби вивільнитись та повернутись в теперішність.

(Далі буде)

❖ ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

ДІЯННЯ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ

Це п'ята Книга Нового Заповіту, написана євангелістом Лукою у 61–63 рр. Тематично вона продовжує теми євангельських оповідей. На перших її сторінках після короткого вступу йдеться про Вознесення, Зішестя Святого Духа, початки історії християнської громади в Єрусалимі, про апостолів, які іменем Ісуса Христа лікували немічних людей.

Якось апостоли Петро та Іван поспішали до храму на ранкову молитву. Біля входу їх перестрів жебрак – кульгавий від народження чоловік, що не міг ходити. Нещасний каліка просив милостині. Проте Петро відказав йому:

– Срібла й золота нема у мене. А що маю, те тобі даю. В ім'я Ісуса Христа Назарянина встань і ходи!

І взявши жебрака за праву руку, підвів його, і той пішов, підскакуючи і хвалячи Бога. Прихожани, що були поряд, не могли надивуватися. Побачивши це, Петро промовив до них:

– Люди ізраїльські! Чому дивуєтеся з цього? Ми не вчинили це власною силою. Бог отців наших прославив слугу свого Ісуса, що ви його видали й зреклися перед Пілатом. Творця життя ви вбили, а Бог воскресив його, в чому ми пересвідчилися. Однак, браття, я знаю, що вчинили ви це несвідомо, як і зверхники ваші. Отож покайтеся та наверніться до Бога, щоби гріхи ваші були стерті.

Тим часом до народу підійшли ієреї, наставник храму й садукеї. Їм не сподобалося те, що Петро та Іван навчають людей на прикладі Ісусового воскресіння. Тому апостолів схопили й кинули до в'язниці.

Наступного дня в Єрусалимі зібралися старійшини, вчителі Закону, первосвященник Анната й інші зверхники. Поставили посеред натовпу апостолів і запитували їх:

– Якою силою або чийм ім'ям зробили ви те зцілення?

Тоді Петро, сповнений Духом Святим, відповів:

– Коли вже сьогодні нас допитують про добродієння, внаслідок якого тяжко хворий зцілювся, то

Ель Греко. Апостол Петро. 1587-1596

знайте, що ім'ям Ісуса Христа, якого ви розіп'яли і якого Бог воскресив із мертвих, цей чоловік стоїть здоровий перед вами.

І побачили вони сміливість апостолів, і наказали їм покинути судилище. А самі не знали, що з ними зробили. Вони добре зрозуміли, що апостоли звершили справжнє чудо, яке стало відомим усім єрусалимцям. Тому покликавши апостолів, наказали їм нічого більше не говорити про Ісуса Христа і не навчати Його іменем. На це Петро та Іван відказали:

– Чи воно справедливо перед Богом вас більше слухати, ніж Бога? Ми не можемо не говорити про те, що бачили й чули.

І ті зверхники лише пригрозили апостолам і змушені були їх відпустити, бо боялися їх прилюдно покарати, адже всі віддавали хвалу Богові за те, що сталося.

А Петро та Іван повернулися до своїх і розповіли їм про все, що сталося. І всі однодушно піднесли голос до Бога:

– Господи, споглянь на їхні погрози й дай Твоїм слугам з повною сміливістю проповідувати Твоє слово. Протягни Свою руку на вилікування, нехай стаються знаки й чудеса іменем святого слуги Твого Ісуса.

І коли вони молилися, затряслося те місце, де вони зібралися, і всі сповнилися Святим Духом, і сміливо вістили слово Боже.

Апостоли звершили чимало чудес, зцілили багатьох хворих з Єрусалима й навколишніх міст. Це ще дужче озлобило первосвященників і садукеїв, занепокоєних великою славою учнів Ісуса Христа. Апостолів знову кинули до в'язниці. Проте Ангел Божий звільнив ув'язнених і наказав їм проповідувати в храмі.

Дедалі більшало людей, які охоче слухали проповіді апостолів і наvertsалися до віри в Ісуса Христа. Зростала й християнська громада в Єрусалимі, очолювана апостолом Петром. Треба було подбати про керівництво її повсякденним життям. Апостоли разом з учнями зібрали раду, на якій обрали сімох достойних мужів, щоб ті переймалися щоденними справами громадського життя. Серед них був учень на ім'я Степан. І сповнившись вірою й силою, вершив він іменем Ісуса великі чудеса. Але якісь люди із вороже налаштованих синагог затіяли з ним суперечку з питань віри, але не змогли протистояти його мудрості й силі, з якими він так переконливо виступав.

Тоді намовили вони інших неправдолюбців, щоб ті сказали, що Степан нібито словесно осквернив Мойсея і Бога. І підбурили народ, старійшин і книжників проти нього і, напавши, схопили його й повели на суд. Лжесвідки заявили, що Степан ображав Єрусалимський храм і Закон, говорив, що Ісус Назарянин зруйнує це місце й переінакшить звичаї, що їх ізраїльтянам заповів Мойсей. А ті, що засідали в синагозі, пильно вдивлялися в нього і бачили в його обличчі обличчя ангела.

І запитав первосвященник, чи правда то все. У відповідь Степан виголосив пристрасну промову, якою засвідчив, що Бог багато разів рятував ізраїльський народ, а натомість народ той противився Богові,

проганяв і вбивав Його пророків, які вістили Слово Боже. Звернувшись до присутніх, Степан сказав наостанок:

– Ви завжди противились Духові Святому! Які батьки ваші, такі й ви. Кого з пророків не піддавали гонінням батьки ваші? Вони вбили тих, що наперед провіщали прихід Праведного, якого ви зрадили й убили. Ви, що отримали Закон через звістки ангелів, але не зберегли його.

Почувши слова правди, змовники розлютились і кинулись до Степана з погрозами. Однак він, відчувши присутність Святого Духа, подивився на небо і побачив там славу Божу й Ісуса, який стояв праворуч від Бога, і промовив:

Юліус Карольсфельд. Першомученик Степан. 1860 р.

– Ось бачу відкрите небо й Сина Людського, який стоїть праворуч від Бога.

Але вороги голосно закричали і кинулись до нього, і вивели його за місто, і почали каменувати. Свідки познімали з себе плащі й поскладали до ніг юнака, що звався Савл. Степан взивав до Бога:

– Господи Ісусе, прийми мій дух!

І впавши на коліна, вигукнув:

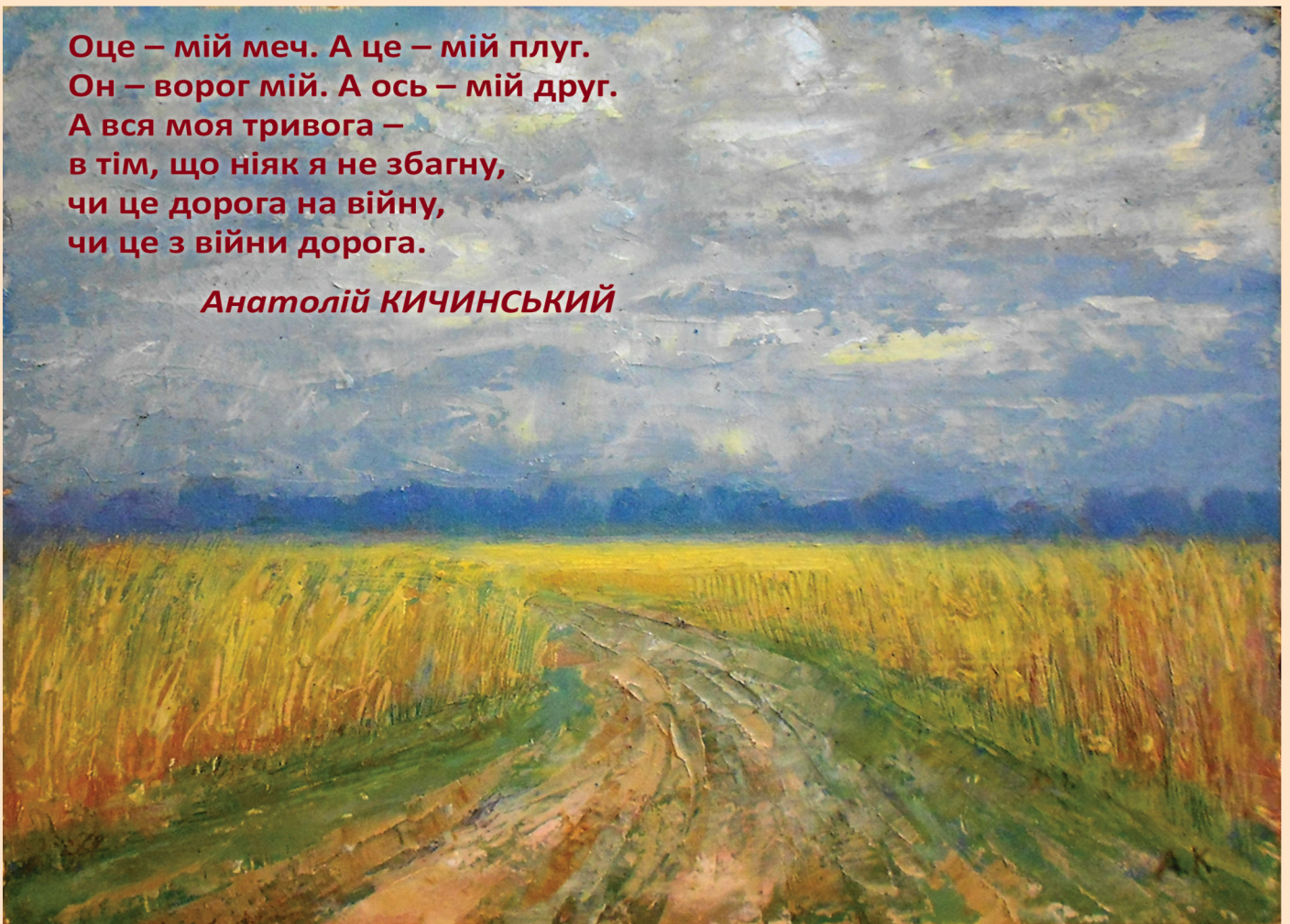
– Господи Ісусе, не зарахуй їм це до гріхів!

Савл же підтримував всіяко те вбивство. І з того дня настало велике переслідування Єрусалимської Церкви.

(Далі буде)

Оце – мій меч. А це – мій плуг.
Он – ворог мій. А ось – мій друг.
А вся моя тривога –
в тім, що ніяк я не збагну,
чи це дорога на війну,
чи це з війни дорога.

Анатолій КИЧИНСЬКИЙ

На світлинах – полотна Анатолія Кичинського